

TULIPALOJEN SAMMUTTAMISESTA TARVIT- TAVAAN TUKEEN

Itsenäisesti asuvien kehitysvammaisten kotihoi-
donohjaus Laukaassa

Valpuri Huuskonen

Opinnäytetyö
Marraskuu 2012

Sosiaali-, terveys- ja liikunta-alan koulutusohjelma
Sosiaaliala

JYVÄSKYLÄN AMMATTIKORKEAKOULU
JAMK UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Tekijä(t) HUUSKONEN Valpuri	Julkaisun laji Opinnäytetyö	Päivämäärä 12.11.2012
	Sivumäärä 85	Julkaisun kieli Suomi
		Verkojulkaisulupa myönnetty (X)
Työn nimi TULIPALOJEN SAMMUTTAMISESTA TARVITTAVAAN TUKEEN Itsenäisesti asuvien kehitysvammaisten kotihoidon ohjaus Laukaassa		
Koulutusohjelma Sosiaalialan koulutusohjelma Sosionomi AMK		
Työn ohjaaja(t) TAPANINEN Eero		
Toimeksiantaja(t)		
<p>Tiivistelmä</p> <p>Opinnäytetyön tarkoituksena on kuvata itsenäisesti asuvien kehitysvammaisten kotihoidonohjauksen mallin kehittämistä Laukaan kunnassa. Kotihoidonohjauksessa ei ole aikaisemmin ollut kokoai-kaista työntekijää. Kotihoidonohjauksen tarkoituksena on antaa asiakkaalle tukea säännöllisesti, suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti. Työtä tehdään asiakaslähtöisesti, elämänlaatua ja toimintaky-kyä parantavasti ja sosiaalisia kontakteja ylläpitävästi.</p> <p>Opinnäytetyön tavoitteena on työn kehittäminen. Kehittävän työntutkimuksen näkökulman kautta kuvataan olemassa ollutta toimintatapaa, historiaa sekä ristiriitoja. Lisäksi tutkielmassa kuvataan uuden toimintamallin suunnittelua ja käyttöönottoa, sekä arvioidaan mallin toimivuutta.</p> <p>Tavoitteellisen toiminnan tueksi kehitettiin ja otettiin käyttöön asiakkuuslomake. Lomakkeen tarkoi-tuksena on toimia työntekijän ja asiakkaan yhteisenä työvälineenä, jolla kartoitetaan elämänhallin-taa, tuentarpeita ja lähiverkostoa.</p> <p>Asiakaspalautetta kerättiin havainnoinnin, keskustelujen ja palautelomakkeen avulla.</p> <p>Työntekijän tehtävänä on tukea asiakkaan asumista, asiointia, vapaa-aikaa sekä omasta hyvinvoin-nista huolehtimista. Työntekijä käyttää palveluohjauksellista työotetta.</p> <p>Kotihoidonohjauksen avulla pystytään turvaamaan kotona asuminen jatkossakin ja mahdollisesti vältetään palveluasuminen kokonaan.</p> <p>Yhden työntekijän työaika ei tule vastaamaan tarpeeseen asiakasmäärän lisääntyessä. Asiakkaiden ikääntyminen tuo omat haasteensa työhön, samoin kuin nuoret kotoa pois muuttavat asiakkaat.</p> <p>Palvelujen kehittämiseen ja asiakaslähtöisyyden lisäämiseen tarvitaan kehitysvammapalvelujen yhteistyötä ja sitoutumista.</p>		
Avainsanat (asiasanat) Kehitysvammaisuus, kotihoidonohjaus, kehittävä työntutkimus, elämän laa-tu, palveluohjaus, asiakkuuslomake		
Muut tiedot		

Author(s) HUUSKONEN, Valpuri	Type of publication Bachelor's Thesis	Date 12.11.2012
	Pages 85	Language Finnish
		Permission for web publication (X)
Title Title FROM PUTTING OUT FIRES TO ADEQUATE SUPPORT Home Care counseling for People with Intellectual Disabilities Living Independently in Laukaa		
Degree Programme in Social Services Bachelor of Social Services (University of Applied Sciences)		
Tutor(s) TAPANINEN Eero		
Assigned by		
<p>Abstract</p> <p>The purpose of this Bachelor's Thesis is to describe the development process of a model for home care counseling for people with intellectual disabilities living independently in the municipality of Laukaa. Prior to this, the home care counseling services have not had a full-time employee. The purpose of home care counseling is to provide support to the client regularly, systematically and purposefully. The work is done on a client-orientated basis, focusing on improving the client's quality of life and ability to function, as well as on maintaining their social contacts.</p> <p>The aim of this study was to develop work. From the point of view of developmental work research, the existing practices, history and contradictions are explained in the study. In addition, the planning and implementation of the new procedure are described, and the functionality of the model is assessed.</p> <p>A client form was developed and introduced in order to sustain purposeful functioning. The purpose of the form is to act as a cooperative tool between the worker and the client, detecting the client's life-management skills, need for support and social contacts. Feedback was collected by conducting observations and having discussions with the clients, as well as by using a feedback form.</p> <p>The employee's task is to support the client in independent living and in running errands as well as on their free time and with taking care of their well-being. The work approach is based on case management. With the help of home care counseling, it is possible for the client to continue living at home also in the future, and moving to a sheltered accommodation can possibly be avoided entirely.</p> <p>One employee's working hours will not correspond to the growing needs of the future, as the number of clients will increase. Young clients moving out from their childhood homes as well as the aging of the clients bring new challenges to the implementation of the work. In order to develop the services and increase the use of the client-orientated approach, cooperation and commitment are needed within the intellectual disability services.</p>		
Keywords Intellectual Disabilities, Home Care Counseling, Developmental Work Research, Quality of Living, Case Management, Client Form		
Miscellaneous		

SISÄLTÖ

1	Johdanto	3
2	Opinnäytetyön tavoitteet ja tarkoitus	5
3	Kehitysvammaisuus käsitteenä.....	6
3.1	Kehitysvammaisten henkilöiden määrä Suomessa	6
3.2	Kehitysvammaisuus lääketieteen ja älykkyyden näkökulmasta.....	8
3.3	Kehitysvammaisuus toimintakyvyn näkökulmasta.....	10
3.3.1	Kehitysvammaisuus ja sosiaaliset taidot	11
3.3.2	Kehitysvammaisuus ja ikääntyminen.....	13
4	Kehitysvammaisen henkilön oikeudet, osallisuus ja päätöksenteko.....	16
4.1	Kehitysvammaisten ohjausta tukevat lait ja asetukset	16
4.2	Kehitysvammaisen henkilön osallisuus ja osallistuminen	18
4.3	Kehitysvammaisen henkilön edunvalvonta ja päätöksenteko	21
5	Kehittämishanke	24
5.1	Kehittävän työntutkimuksen vaiheet	24
5.2	Itsenäisesti asuvien kehitysvammaisten ohjauksen tavoitteet ja tarkoitus	28
5.3	Kehitysvammaisten henkilöiden asuminen ja asumisen laatu	28
5.4	Kotihoidon ohjaus käsitteenä	33
5.5	Palveluohjauksellinen työote.....	35
6	Hankkeen toteutus: Tulipalojen sammuttamisesta säännölliseen, suunnitelmalliseen ja tavoitteelliseen tukeen	37
6.1	Kehitysvammaisten palvelut Laukaassa	38
6.2	Kotihoidon ohjauksen taustaa ja nykyinen tarve	41
6.3	Työhön ja asiakkaisiin perehtyminen	43
6.4	Asiakkaiden toiveet ja odotukset	46
6.5	Omat odotukseni kehittämishankkeesta.....	48

6.6	Asiakkuuslomakkeen tarve ja luominen	50
6.6.1	Asiakkuuslomakkeen sisältö	51
7	Hankkeen arviointia	53
7.1	Asiakkaiden kokemukset	53
7.2	Esimiehen kommentit.....	55
7.3	Itse arviointia ja omia tuntemuksia	56
8	Kehittämisehdotuksia/ ideoita	59
8.1	Uuden työntekijän perehdyttäminen	59
8.2	Asiakkuuslomakkeen käyttö ja palaute	61
8.3	Muita ideoita kehitysvamma palvelujen kehittämiseksi	62
9	Pohdintaa	64
	Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus	65
	Lähteet.....	67
	Liitteet	72

1 Johdanto

Itsenäisesti asuvien kehitysvammaisten määrä Suomessa on lisääntynyt viime vuosi-
na ja tämä kehitys näyttää jatkuvan. Yhtenä syynä on keskuslaitosten lakkauttaminen
ja siitä johtuva laitospaikkojen purkaminen, sekä kuntien halukkuus järjestää kehitys-
vammaisten asuminen kunnan omana palveluna. Autetun asumisen paikkoja tarvi-
taan laitoksista tuleville ja näin vähäisemmällä tuella ja avulla toimeentulevia henki-
löitä siirtyä itsenäisempään asumismuotoon.

Kehitysvammaisten opetus ja koulutus tähtää yhä enemmän mahdollisimman itse-
näiseen selviytymiseen. Asenteet erilaisuutta kohtaan ovat muuttuneet positiivi-
semmiksi, yhteisöissä ja yhteiskunnassa ymmärretään, että kehitysvammaiset halua-
vat ja pystyvät asumaan itsenäisesti ja elämään omatoimista elämää, riittävän tuen
turvin. Kehitysvammaisten oma halu ja heidän oma järjestötoimintansa on edesaut-
tanut itsenäisen asumisen mahdollisuuksia.

Opinnäytteeni lähtökohtana on työ, jonka aloitin kesäkuussa 2011 Laukaan kunnassa.
Laukaan kehitysvammapalveluihin haettiin kotihoidonohjaajaa vakituisen toimeen
ja tulin valituksi. Työtehtäväksi oli määritelty itsenäisesti asuvien kehitysvammaisten
kotioidonohjaus. Kiinnostuin hakemaan toimea sekä ammatillisista, että henkilö-
kohtaisista syistä. Tärkeimpänä henkilökohtaisena syynä oli se, että halusin vaihtelua
työhöni. Olin työskennellyt samassa työpaikassa Vaajaharjun toimintakeskuksessa jo
kuusitoista vuotta, ja kehitysvammaisten työ- ja päivätoiminta oli tullut aika tutuksi.
Kotioidonohjaajan työ olisi käsittääkseni useimmiten asiakkaan kotona ja hänen
kanssaan kahdestaan tehtävää työtä. Ajattelin voivani keskittyä yhteen asiaan ja asi-
akkaaseen kerrallaan, toimintakeskuksen hälinässä ja hulinassa tällainen on lähes
mahdotonta.

Itsenäisesti asuvien kehitysvammaisten kotioidon ohjaus oli myös uudehko palve-
lumuoto, jota oli toteutettu vasta jonkin aikaa Laukaassa. Toteutus oli tapahtunut
palveluohjaajan ja asuntolan ohjaajien toimesta. He olivat tehneet kotioidonohjaus-

ta oman työnsä ohella, joten sitä ei toteutettu erityisen suunnitelmallisesti ja työn kehittämiseen ei ollut riittävästi aikaa ja mahdollisuuksia. Ammatillisessa mielessä otin tämän työkehittämishaasteen innolla vastaan ja sen seurauksena valmistuu tämä opinnäytetyö.

Aikaisempien opintojeni hyödyntäminen oli myös mielessäni. Suoritin vuonna 2005 palveluohjauksen erikoistumisopinnot, joihin liittyvässä kehittämishankkeessa kuvasin itsenäisesti asuvien kehitysvammaisten asumisvalmennuksen aloittamista ja toteutusta Vaajakoskella, silloisessa Jyväskylän maalaiskunnassa. Asumisvalmennus ja asumisvalmentaja toimivat yhä edelleen Vaajakoskella, joten koin tämän toimen vastaanottamisen hyvinkin mielekkäänä, myös opiskeluni kannalta. Pystyisin tekemään opinnäytetyön aiheesta, josta minulla on kokemusta opintojeni kautta aikaisemmin. Nyt olen itse mukana tekemässä ja samalla kehittämässä uudenlaista palvelumuotoa.

Kehittämistyön tukena olen käyttänyt kehittävän työntutkimuksen vaiheistusta, sekä hyödyntänyt lähteenä palveluohjauksen erikoistumisopinnoissa tekemääni lopputyötä. Tehtävän kuvat ovat samankaltaiset sekä Vaajakoskella, että Laukaassa, nimikkeet vain eroavat. Laukaassa toimesta käytetään siis nimikettä kotihoidonohjaaja ja Vaajakoskella nimike on muuttunut asumisvalmentajasta avoasumisenohjaajaksi. Asiakskunta koostuu molemmissa paikoissa aikuisista itsenäisesti asuvista kehitysvammaisista henkilöistä, mutta Vaajakoskella asiakkaina on enemmän nuoria aikuisia, kun taas Laukaassa ikääntyvien osuus on suurempi.

Opinnäytetyöni muuttui kevättalvella 2012 todellakin hankkeeksi tai projektiksi, koska päätin tuolloin, että palaan kesäkuussa 2012 takaisin entiseen työhöni Vaajaharjun toimintakeskukseen. Toisaalta tämä ratkaisu tuki opinnäytetyöni loppuun saattamista, mutta toisaalta se aiheutti myös lisää tekemistä. Ohjaavan opettajan kanssa päädyimme vielä lisäämään kuvauksen seuraajani perehdytyksestä opinnäytetyöhöni. Irtisanoutuessani olin luvannut esimiehelleni huolehtia seuraajani perehdytyksen ja esimieheni pyynnöstä olin myös mukana seuraajani valintaprosessissa.

2 Opinnäytetyön tavoitteet ja tarkoitus

Opinnäytetyön tavoitteena on kehittää itsenäisesti asuvien kehitysvammaisten tukemisen mallia Laukaassa. Tuen tarpeen kartoittamiseen laaditaan asiakkuuslomake, joka toimii työntekijän ja asiakkaan yhteisenä työvälineenä. Lomake auttaa työntekijää perehtymään asiakkaisiin ja työhönsä sekä selventää toimenkuvaa ja tukee tavoitteellista toimintaa. Lomakkeeseen kootaan asiakkaan perustietojen lisäksi heidän toiveitaan ja tuen tarpeita, näin asiakas itse pääsee suunnittelemaan ja osallistumaan palvelunsa kehittämiseen. Tarkoituksena on palvelumuodon kehittäminen siten, että se olisi mahdollisimman asiakaslähtöistä, elämänlaatua, toimintakykyä ja sosiaalisia kontakteja ylläpitävää ja kehittävää. Laaditaan myös pienimuotoinen palautelomake, jonka avulla kerätään palautetta siitä, kuinka asiakkaat ovat kokeneet saamansa kotihoito-ohjauksen.

Opinnäytetyön tavoitteena on siis työn kehittäminen. Kehittämisen prosessin apuna käytetään kehittävän työn tutkimuksen näkökulmaa ja vaiheistusta. Vaiheistus etenee ongelmien ja ristiriitojen tunnistamisen kautta uuden toimintamallin suunnitteluun ja käyttöönottoon sekä näiden tukemiseen. Lopuksi arvioidaan uutta toimintamallia.

Teoriapohjaa työlle on saatu eri lähteistä ja siinä kuvataan kehitysvammaisuutta käsitteenä, ohjauksen tavoitteita ja tarkoitusta lakien, asetusten ja suositusten näkökulmasta. Tuodaan esille myös palveluohjauksellista työtettä, kehitysvammaisen henkilön oikeutta päätöksentekoon sekä ikääntymisen vaikutusta kehitysvammaisen henkilön elämään.

Asiakaskunnassa mahdollisesti tapahtuvat muutokset vaativat palvelumallin jatkuvaa kehittämistä, kysymys on yksilöllisestä ja asiakaslähtöisestä palvelusta, jokaisella asiakkaalla on oma mallinsa. Asiakkaiden elämäntilanteen voivat muuttua nopeasti esim. sairauden takia, silloin työntekijän tulee olla valmis muuttamaan toimintatapo-

jaan. Asiakasmäärän lisääntyminen on toden näköistä ja tähän haasteeseen on varauduttava, mikä myös edellyttää mallin kehittämistä.

3 Kehitysvammaisuus käsitteenä

Vammaisuutta, myös kehitysvammaisuutta, on käsitelty aikojen saatossa monella eri tavalla ja monesta eri näkökulmasta. Historiassa vammaisuutta tai poikkeavuutta on käsitelty moraalisenä, laillisena ja lopulta myös lääketieteellisenä ongelmana. Vammaisuudesta on näillä käsitteillä, aikakaudesta riippuen tehty synti, rikos tai sairaus. (Tikkanen-Kainulainen 2010,5.)

Synneistä ja rikoksista on tänä päivänä kuitenkin päästy onneksi eroon, mutta kehitysvammaisuus määritellään yhä edelleen sairaudeksi ja sen myötä lääketieteellistämisen ovat ikävä kyllä vielä nykyaikaa. Kehitysvammaisuutta tarkastellaan nykyisin myös toimintakyvyn näkökulmasta sekä sosiaalisesta näkökulmasta. Tämä näkökulma onkin tuen tarpeen kannalta olennaisempaa. Kehitysvammaisuus rajoittaa henkilön toimintaa vain osittain. Kehitysvammaisella henkilöllä voi olla vaikeuksia ja tuen tarvetta asioiden oppimisessa ja ymmärtämisessä, mutta hänellä on myös vahvuuksia, kykyjä ja oma persoona. Kehitysvammaisuudesta puhutaan silloin kun vammaisuus todetaan lapsena tai viimeistään nuoruusiässä.

(<http://verneri.net/yleis/kehitysvammaisuus/mita-kehitysvammaisuus-on.html> .)

3.1 Kehitysvammaisten henkilöiden määrä Suomessa

Suomessa arvioidaan eri tilastojen mukaan olevan noin 35 000–50 000 kehitysvammaista henkilöä, lukumäärä riippuu siitä, kuka tai ketkä tilastoa pitävät. Vertailukelpoisia lukuja ei ole olemassa, koska sen selvittämiseksi tarvittaisiin väestöpohjaan perustuvia tutkimuksia, joissa olisi yhteiset standardoidut määritelmät, tutkittavien saavutettavuus sekä luotettava diagnosointi.

Jos kehitysvammaiseksi määritellään kaikki alle 18-vuotiaat henkilöt, joiden siihenastisen kehityksen aikana on syntynyt jokin vamma, lukumäärä on suuri. Tällaiseksi vammoiksi luettaisiin älyllinen kehitysvammaisuus, liikuntavammat, puhe- ja aistivammat, epilepsia sekä lievät aivotoiminnanhäiriöt. On arvioitu, että pelkästään keskushermoston synnynnäisiä tai kehitysiässä syntyneitä hermoston sairauksia olisi 5-8 %:lla väestöstä. Tämä tarkoittaisi sitä, että Suomessa olisi noin 250 000-400 000 jollakin tavalla kehitysvammaista henkilöä.

Epidemiologisten tutkimusten mukaan Suomen väestöstä noin 1 %:lla esiintyy älyllistä kehitysvammaisuutta, tämä tarkoittaa noin 50 000 henkilöä. Vaikean kehitysvammaisuuden esiintyminen tunnetaan parhaiten ja se on vakioitu noin 0,4 %:in kouluikäisestä lapsiväestöstä, lievät kehitysvammat mukaan luettuna älyllistä kehitysvammaisuutta esiintyy noin 3 %:lla kouluikäisistä lapsista. Lievän kehitysvammaisuuden määrittelemisen ja löytämisen väestötutkimuksissa saattaa olla ongelmallista, muiden vammojen sekä mielenterveyden häiriöiden vuoksi. (Kaski ym., 2009, 22–23).

Kelan ja sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmien mukaan Suomessa on 35 000 kehitysvammaista eli 0,67 % väestöstä, kehitysvammalakiin perustuvaa erityishuollon palveluja saisi 27 000 henkilöä eli 0,52 % väestöstä. Epäsuhta kokonaisväestössä arvioitujen vallitsevuuslukujen (1-3 %) ja palvelujen käytön perusteella arvioitujen lukujen välillä on melkoinen, tämä johtuu useastakin eri syystä. Vaikeimmin vammaiset kuolevat varhain eivätkä ehdi erityishuollon piiriin. Isolle joukolle henkilöitä, joilla on oppimisvaikeuksia, ei haeta erityishuoltoa. Osaa vammaisista hoitetaan erityishuollon ulkopuolella, esim. keskus- tai yliopistosairaaloissa. Osa vanhemmista ei myöskään halua syystä tai toisesta lastaan erityishuollon piiriin ja hoitavat lapsensa aikuisiksi ja tämän jälkeenkin ilman ulkopuolista apua.

Myös peruspalvelujen kehittyminen vähentää erityishuoltoon turvautumisen tarvetta. Useat lievästi kehitysvammaiset selviävät koulu- ja opiskeluiän jälkeen elämässään ilman erityispalveluja. Vaikeavammaisuus johtaa yleensä palvelujentarpeeseen ja tämä luo osaltaan epäsuhtaa tilastojen välille. Kelan kehitysvammaisille myöntä-

mien etuuksien perusteena ovat yleensä henkilön vaikeavammaisuus ja lievästi kehitysvammaiset henkilöt hakevat etuuksia muilla perusteilla. (Kaski ym., 2009, 23).

Laukaan kunnassa tarjotaan palveluja ja erityishuoltoa kehitysvammaisille asiakkaille kehitysvammalain, vammaispalvelulain tai –asetuksen perusteella. Heinäkuussa 2012 Laukaan kunnan kehitysvammaisten erityishuollon palvelujen piirissä oli 128 henkilöä. Alle 18-vuotiaita henkilöitä oli 36 ja yli 65-vuotiaita 13 henkilöä. Kolmelta henkilöllä asuinkuntana oli jokin muu kunta, kuin Laukaa. Laukaan kunnan erityishuollonpalveluja ovat asumispalvelut, työ- ja päivätoiminta, palveluohjaus, työllistämispalvelujen ohjaus sekä itsenäisesti asuvien ohjaus. (Laukaan kehitysvammanhuollon asiakkaiden palvelujen käyttö ja palvelutarpeet 2012).

Alle kouluikäisiä kehitysvammaisia lapsia, on vuoden 2012 tilaston mukaa Laukaassa kolme. Palveluohjauksen asiakasmääräksi on kirjattu vuonna 2011 noin 140 henkilöä, joista aktiivisesti palvelujen piirissä oli 60 henkilöä. Asumispalvelujen asiakasmäärä oli 71 henkilöä, joista itsenäisesti asuvia oli 28 henkilöä. Kotihoidonohjaus eli itsenäisesti asuvien ohjaus kuuluu asumispalveluihin ja asiakasmäärä tällä hetkellä 14.

Kehitysvammaisten päivä- ja työtoiminnan piirissä oli heinäkuussa 2012 yhteensä 49 henkilöä, joista toimintakeskuksen asiakkaita oli 21 henkilöä, avotyössä tai vastavassa 17 henkilöä ja ostopalveluna työtoimintaa ostettiin Puustellin työkylästä 17 henkilölle. (Mts.).

3.2 Kehitysvammaisuus lääketieteen ja älykkyyden näkökulmasta

Kehitysvammaisuutta on perinteisesti tarkasteltu lääketieteellisestä näkökulmasta. Lääketieteen määritellesä kehitysvammaisuutta, henkilön ominaisuuksia verrataan lääketieteellisesti normaalina pidettyyn tilaan. Lääketiede on kiinnostunut vamman syistä ja niiden vaikutuksesta henkilön hyvinvointiin ja terveyteen.

Kehitysvammaisuuteen löytyy useita eri syitä, geneettisistä muutoksista, synnytyksen tai syntymään liittyvistä syistä, raskauden aikaisista syistä ja myös lapsena sattuneet tapaturmat ja sairaudet voivat aiheuttaa kehitysvammaisuutta. Kuitenkin noin neljännes vamman syistä on tuntematon. Kehitysvammaisuuteen liittyy myös jokin verran muita sairauksia tai vammoja. Tällaisia sairauksia ovat esimerkiksi epilepsia, aistivammat, autismi ja Alzheimerin tauti. Lisävammat ja liitännäissairaudet esiintyvät useimmiten niillä henkilöillä, joiden kehitysvamman aste on vaikea.

(<http://verneri.net/yleis/kehitysvammaisuus/mita-kehitysvammaisuus-on/laaketieteellinen-nakokulma.html>.)

Suomessa kehitysvammaisuuden diagnosointi perustuu WHO:n (*Maailman terveysjärjestö*) tautiluokitukseen ICD-10 (*International Statistical Classification of Diseases and Related Health Problems*). Tässä tautiluokituksessa kehitysvammaisuus määritellään näin:

Älyllinen kehitysvammaisuus on tila, joissa mielen kehitys on estynyt tai epätäydellinen. Heikosti kehittyneitä ovat erityisesti kehitysiässä ilmaantuvat taidot eli yleiseen älykkyytasoon vaikuttavat älylliset, kielelliset, motoriset ja sosiaaliset kyvyt. Älylliseen kehitysvammaisuuteen saattaa liittyä tai olla liittymättä mitä tahansa muita henkisiä tai ruumiillisia häiriöitä.

(<http://verneri.net/yleis/kehitysvammaisuus/mita-kehitysvammaisuus-on/laaketieteellinen-nakokulma.html>.)

Tautiluokituksen mukaan vamma jaotellaan neljään eri vaikeusasteeseen; lievään, keskivaikeaan, vaikeaan ja syvään kehitysvammaan. Vammaisuuden astetta arvioidaan vakioidulla älykkyytestillä ja sen lisäksi voidaan käyttää erilaisia mittareita, joilla arvioidaan henkilön sosiaalista suoriutumista tietyissä ympäristöissä. Näillä mittareilla saadaan ilmaistua likimääräinen älyllisen kehitysvammaisuuden aste, jonka perusteella diagnoosi tehdään. Kehitysvammaisuuden määrittelemisen pelkästään älykkyydosamäärää (ÄO) käyttäen ei välttämättä anna oikeaa kuvaa henkilön kyvyistä.

Psykologisia testejä käyttäen saadaan määriteltyä myös henkilön älykkyydikä (ÄI), joka ehkä paremmin kuvaa kehitysvammaisuuden astetta ja älyllistä suorituskkyä. Älyllisesti kehitysvammaisiksi määritellään henkilöt, joiden ÄO on pienempi kuin 70. Nor-

maalin älyllisen suorituskyvyn alarajan on aikaisemmin pidetty ÄO 85 ja silloin näistä henkilöistä puhuttiin heikkolahjaisina, tästä nimityksestä on kuitenkin luovuttu myös WHO:n tautiluokituksessa. Heikkolahjaisuudessa on nykytietämyksen mukaan kyseessä lähinnä monimuotoisesta, laaja-alaisesta oppimishäiriöstä. (Kaski, Manninen & Pihko 2009, 16–19.)

Kehitysvammaisuus tulee kuitenkin määritellä sairaudeksi tautiluokituksen mukaan, jotta henkilöllä olisi mahdollista saada lakien mukaiset palvelut. Suomessa voimassa olevan kehitysvammalain mukaan henkilö on oikeutettu erityishuollon palveluihin, jos hänen kehityksensä tai henkinen toimintansa on estynyt tai häiriintynyt synnynäisen tai kehitysiässä saadun sairauden, vian tai vamman vuoksi ja joka ei muun lain nojalla saa tarvitsemiaan palveluja. Henkilön älyllinen kyvykyys sekä sopeutuminen sosiaalisiin tilanteisiin voivat muuttua ajan kuluessa ja niitä voidaan kehittää kuntoutuksen ja opetuksen avulla.

WHO:n tautiluokituksen edellytyksenä onkin se, että kehitysvammaisuuden asteen luokittelu perustuu henkilön senhetkiseen toimintakykyyn. Diagnostista luokittelua tehtäessä täytyy kuitenkin muistaa se, että siinä ei luokitella ihmisiä, vaan luokittelu koskee heidän terveydentilaansa ja siihen läheisesti liittyviä asioita. Kehitysvammaisuuden lääketieteellistäminen on siis välttämätöntä, vaikkakin kehitysvammaisen henkilön tuen tarpeet ovat usein lähinnä sosiaalisia tai toimintakykyyn liittyviä. (Kaski ym.2009,10–19.)

3.3 Kehitysvammaisuus toimintakyvyn näkökulmasta

AAIDD (*The American Association on Intellectual and developmental Disabilities*) esittää älyllisen kehitysvammaisuuden lähinnä toiminnallisena häiriönä ja määrittelyssä ratkaisevina tekijöinä ovat henkilön edellytykset, taidot, ympäristö sekä toimintakyky. Määrittelyssä onkin kyse henkilön älyllisten ja adaptiivisten taitojen sekä ympäristön vaatimusten välisestä vuorovaikutuksesta. AAIDD määritelmän mukaan kehitys-

vammaisuus on tämänhetkisen toimintakyvyn huomattavaa rajoitusta ja se vastaa hyvin suomalaista käsitettä älyllisestä kehitysvammaisuudesta, jossa toimintakyky on yhteydessä älylliseen toimintarajoitteeseen. Määritelmän mukaan toimintarajoitteita tulee esiintyä keskimääräistä heikomman älyllisen suorituskvyn lisäksi vähintään kahdessa adaptiivisten taitojen osa-alueessa; kommunikaatio, itsestä huolehtiminen, kotona asuminen, sosiaaliset taidot, yhteisössä toimiminen, terveys ja turvallisuus, oppimiskyky, itsehallinta, vapaa-aika ja työ. (Kaski ym. 2009, 17.)

Henkilön toimintakyky muodostuu älyllisten toimintojen, sekä niiden rajoitusten että muiden ominaisuuksien ja ympäristön vuorovaikutuksesta. Pelkän älyllisen kehitysvammaisuuden perusteella ei voida ennustaa elämässä selviytymistä ja henkilön toimintakykyisyyttä arjen askareissa. Kuitenkin henkilön suoritustason kautta on mahdollista tehdä johtopäätöksiä kehitysvammaisuuden vaikeusasteesta. On kuitenkin muistettava, että todellinen suorituskvvy selviää vain olosuhteissa, joissa ei ole toimintaa häiritseviä tekijöitä. Esimerkiksi henkilöt joilla on lievä kehitysvamma, voi toimia suhteellisen itsenäisesti monilla elämän osa-alueilla, mutta tarvitsevat tukea asioinnissa sekä palvelujen hakemisessa. Myös työelämässä nämä henkilöt tarvitsevat jonkinasteista tukea sekä ohjausta. Normaalin työelämän vaatimukset voivat olla liian kovia, vaikka suurin osa lievästi kehitysvammaisista henkilöistä voisikin työllistyä oikeisiin työpaikkoihin yksilöllisesti räätälöityjen työtehtävien ja työaikojen avulla. (Kaski ym. 2009, 21.)

3.3.1 Kehitysvammaisuus ja sosiaaliset taidot

Kehitysvammaisuuden vaikeusaste vaikuttaa myös henkilön toimintakykyyn ja tuen tarpeeseen. Keskiasteisesti kehitysvammaiset henkilöt pystyvät selviytymään päivittäisistä toiminnoista suhteellisen itsenäisesti, mutta asumiseen, työhön ja sosiaalisiin suhteisiin he tarvitsevat huomattavasti enemmän tukea kuin lievästi kehitysvammaiset henkilöt. Vaikean älyllisen kehitysvamman omaavan henkilön tuen tarve on lähes

jatkuvaa kaikilla elämän osa-alueilla ja syvästi kehitysvammainen henkilö on riippuvainen toisista ihmisistä ja hänen hoivan tarpeensa on jatkuva. (Kaski ym. 2009, 21.)

Kalliopuskan (1995,135) mukaan ihmisen sosiaaliset taidot voidaan ryhmitellä **arkipäivän selviytymistaitoihin, vuorovaikutustaitoihin, tunteita käsitteleviin sosiaaliin taitoihin sekä varsinaisiin sosiaalisiin taitoihin**. Kehitysvammaisella henkilöllä on usein tuen tarvetta kaikilla näillä osa-alueilla. Sosiaaliset taidot tukevat henkilön itsekontrollia ja kehitysvammaista henkilöä tulisikin rohkaista keskusteluun, kysymysten ja mielipiteiden esittämiseen, mutta myös kuuntelemiseen.

Arkipäivän selviytymistaitoja, kuten myös vuorovaikutustaitoja on suhteellisen helppo myös kehitysvammaisen henkilön oppia ja pitää näitä taitoja yllä. Arkipäivän selviytymistaitoja ovat esim. omasta hygieniasta huolehtiminen, ruokailu, vaatehuolto, siivoaminen, liikkuminen jne. Vuorovaikutustaitoihin kuuluvat esim. kuuntelu- ja keskustelutaidot, ryhmätyötaidot, palautteen antaminen ja vastaanottaminen, erilaisuuden sieto, myötäeläminen ja toisten tunteiden huomioon ottaminen. Kehitysvammaisella henkilöllä tulee olla riittävästi em. sosiaalisia taitoja, jotta hän selviytyy itsenäisestä asumisesta ilman päivittäistä tukea.(Mts.135.)

Tunteita käsittelevät sosiaaliset taidot ovat haasteellisia muillekin kuin kehitysvammaiselle henkilölle. Empatian tunteminen, omien tunteiden ilmaiseminen ja arviointi, erilaisten roolien omaksuminen, vihantunteiden, pettymysten ja pelkojen käsittely ei ole helppoa. Oman itsetunnon tukeminen ja palkitseminen vaatii ihmiseltä paljon. Kehitysvammaisen henkilön tunneilmaisun tukeminen ei ole ongelmaton ja on työntekijälle haasteellista.(Mts. 130 -175.)

Yhteiskunnallisesta näkökulmasta eniten tuen tarvetta aiheuttavat **varsinaiset sosiaaliset taidot**. Nämä taidot näkyvät kehitysvammaisen henkilön toiminnassa yhteiskunnan ja yhteisön jäsenenä. Varsinaisilla sosiaalisilla taidoilla tarkoitetaan esim. itsekontrollia, ristiriitojen välttämistä ja konfliktien hallitsemista, ongelmanratkaisu-, neuvottelu- sekä päätöksentekotaitoja, optimismia ja positiivista ajattelua. Kehitysvammaisella henkilöllä voi olla vamman asteesta riippuen enemmän tai vähemmän

vaikeuksia ratkaista ongelmia, hän ei ehkä omaa hyviä neuvottelutaitoja eikä kykene tekemään päätöksiä. Hän ei osaa ehkä ajatella syy-seuraus suhteita ja hänellä voi olla huono itsekontrolli eikä hän pysty välttelemään ristiriitoja tai hallitsemaan konflikteja. Hänellä voi olla vaikeuksia hallita stressitilaa tai tunnistaa sitä. Sosiaalisten taitojen vajavaisuus tai kehittymättömyys, älyllisen toimintarajoitteen kanssa aiheuttavat sen, että kehitysvammaisen henkilön on vaikeaa osallistua yhteiskunnan toimintaan täysivaltaisesti. Sosiaalisia taitoja voi kuitenkin harjoitella ja kehittää koko elämän ajan.(Mts. 130 -175.)

3.3.2 Kehitysvammaisuus ja ikääntyminen

Suomalaisen väestön ikääntyminen on lisääntynyt tasaisesti. Ikääntyneiden eli yli 65-vuotiaiden määrän väestöstä oletetaan kasvavan koko ajan. On ennustettu että, 30 vuoden päästä yli 65-vuotiaita on jo 27 % koko väestöstä. Kehitysvammaisten henkilöiden ikä ennuste kasvaa samassa suhteessa valtaväestön ennusteen kanssa. Yli 65-vuotiaita kehitysvammaisia on Suomen väestöstä tällä hetkellä 0,4 %, tämä tarkoittaa noin 3000 henkilöä. Jos kehitysvammaisten elinikä ennuste kasvaa samassa suhteessa kuin muunkin väestön, määrä siis kaksinkertaistuu vuoteen 2034 mennessä.(Ikääntyminen haasteena kehitysvammapalveluille, 2005,7).

Kehitysvammaisen henkilön ikääntyminen voi mahdollisesti altistaa hänet monille uusille ongelmille, esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollon resurssien puutteelle. Kehitysvammaisille tarjottu päivä- ja työtoiminta loppuu useasti, kun henkilö täyttää 65- vuotta ja joskus jopa aikaisemminkin. Varsinkin itsenäisesti asuville kehitysvammaisille henkilöille tämä merkitsee sosiaalisten kontaktien vähenemistä. Jos kuntien vanhus- ja kehitysvammapalvelut eivät voi tarjota näille henkilöille esimerkiksi virike- ja harrastustoimintaa tai ohjausta niihin, henkilön toimintakyky laskee ja se aiheuttaa sekä psyykkisiä että fyysisiä ongelmia.

Älyllinen kehitysvammaisuus ei sinällään vaikuta henkilön vanhenemiseen. Kehitysvammaisten henkilöiden aikaisempaan vanhenemiseen ja jopa elinikään vaikuttaa usein se, että terveyteen ja elintapoihin ei kiinnitetä riittävästi huomiota. Kehitysvammaiset henkilöt eivät useinkaan itse tähän pysty ymmärrys- ja toimintakykynsä rajoitteiden vuoksi. Kehitysvammaan liittyy myös usein liitännäissairauksia, jotka vaikuttavat asiaan. On kuitenkin olemassa joitakin kehitysvammaryhmiä, joissa ikääntyminen alkaa aikaisemmin ja etenee nopeammin kuin muissa kehitysvammaryhmissä tai muussa väestössä. Näistä yleisin on Downin syndrooma. (Ikääntyminen haasteena kehitysvammapalveluille, 2005,7).

Lievästi ja vaikeasti kehitysvammaisten eliniän odotus poikkeaa suuresti toisistaan. Kehitysvammaisuuden vaikeusaste ja runsaat liitännäissairaudet vaikuttavat henkilön vanhenemiseen ja elinikään negatiivisesti. Lievästi kehitysvammaisten parempi toimintakyky ja adaptiiviset taidot antavat paremmat lähtökohdat pidemmälle ja terveemmälle elämälle. Lievemmin kehitysvammaiset henkilöt siis vanhenevat samalla tavalla ja samassa ajassa kuin valtaväestökin, mutta ovat kuitenkin valikoituneempi joukko kuin ikätoverinsa valtaväestön keskuudessa. (Ikääntyminen haasteena kehitysvammapalveluille, 2005,8).

Kehitysvammaisten henkilöiden ikääntymisen määrittelystä ei olla yksimielisiä, yleensä määrittelyssä käytetään perusteena kronologista ikää, jossa raja vaihtelee 40 vuodesta 75 vuoteen. Vaihtelevat käsitykset johtunevat siitä, että kehitysvammaisten henkilöiden väliset eliniän vaihtelut ovat suuret. Monimutkaiseksi määrittelyn tekee myös se, että ikääntyminen ja kehitysvammaisuus ovat molemmat itsessään yhteydessä toimintakykyyn. On vaikeaa erottaa johtuuko toimintakyvyn rajoite ikääntymisestä vai kehitysvammaisuudesta. Näyttääkin siltä, että pelkästään iän avulla ei voida määritellä kehitysvammaisen henkilön ikääntymistä. Ikääntymisen määrittely ei ole pysynyt seuraamaan nousevan eliniän kehitystä. Historiallisesti ei ole kovinkaan kauan siitä, kun kehitysvammaiset henkilöt kuolivat jo lapsuusiässä ja mielikuva kehitysvammaisten lapsenomaisuudesta sekä kehitysiästä ja iättömyydestä eivät edesauta määrittelyä. (Ikääntyminen haasteena kehitysvammapalveluille, 2005,11).

Kehitysvammaliiton tutkimusyksikön laati vuonna 2005 tutkimusraportin ikääntymisen haasteista kehitysvammapalveluissa, tässä raportissa nousevat esille juuri edellä mainitut vaikeudet ikääntymisen ja toimintakyvyn määrittelyyn. Tutkimus tuo esille myös sen, että kehitysvammaisten henkilöiden ikääntyminen on haaste heidän toimintakyvylleen ja henkilökunnan jaksamiselle. Palveluja tulisikin kehittää yhä enemmän toimintakykyä ylläpitäväksi. Tutkimuksen mukaan vain joka neljäs ikääntynyt kehitysvammainen liikkuu tarpeeksi pysyäkseen terveenä. Tutkimus toi esiin myös sen, että jatkossa palvelujen kehittämiseksi tarvitaan tietoa ja koulutusta kehitysvammaisten ihmisten ikääntymisestä, arviointimenetelmiä toimintakyky muutosten ja dementiaan tunnistamiseen sekä toimintakykyä ylläpitävien toimintatapojen ja –muotojen kehittämistä. (Ikääntyminen haasteena kehitysvammapalveluille, 2005, 26–27.)

Heinäkuussa 2012 **Laukaan kehitysvammapalvelujen** käyttäjistä yli 65-vuotiaita on 12 henkilöä, suurin osa heistä asuu yksityisen palveluntuottajalta ostetussa asumis- palvelussa. Vain kolme yli 65-vuotiaasta henkilöä asuu tällä hetkellä itsenäisesti ja kaikki ovat kotihoidonohjauksen asiakkaina. Iäkkäiden kehitysvammaisten määrä tulee myös Laukaassa lisääntymään ja sopivien asumismuotojen ja riittävän tuen tarjoaminen ovat tärkeitä. Kunnan asumisyksiköt eivät tällä hetkellä vastaa niitä vaatimuksia, joita tarvitaan esim. liikuntarajoitteisen henkilön asumiseen.

Vanheneminen tuo yleensä mukanaan haasteita juuri asumisen suhteen. Laukaassa yksityiset palveluntuottajat ovatkin tärkeässä roolissa, kun kehitysvammaisen vanhuksen asumista järjestetään. Tulevaisuudessa Laukaassa, kuten muuallakin, tulee olemaan yhä enemmän kohtuullisen hyväkuntoisia kehitysvammaisia seniorikansalaisia. He pystyvät asumaan hyvinkin itsenäisesti ja omassa kodissaan, mutta tarvitsevat tukea asumiseensa ja asioidensa hoitamiseen, kuten suurin osa ikäihmisistä. Laukaassa itsenäisesti asuvien ikääntyvien kehitysvammaisten tilanne näyttää hyvältä, koska kotihoidonohjauksen resursseja ja osaamista voidaan kohdentaa juuri tähän tarpeeseen vastaamaan.

4 Kehitysvammaisen henkilön oikeudet, osallisuus ja päätöksenteko

Kehitysvammainen henkilö omaa Suomessa samat oikeudet ja velvollisuudet kuin muutkin Suomen kansalaiset, hänen on vain vaikea toteuttaa niitä ilman riittävää tukea. Perustuslain (L 11.6.1999/731)mukaan julkisen vallan tehtävänä on edistää yksilön mahdollisuuksia osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan ja vaikuttaa itseään koskevaan päätöksentekoon. Jokaisella kuntalaisella tulee olla mahdollisuus ja edellytykset osallistua ja vaikuttaa asuinkuntansa toimintaan.(L 17.3.1995/365.)

4.1 Kehitysvammaisten ohjausta tukevat lait ja asetukset

Suomen perustuslaki astui voimaan maaliskuussa 2000 ja siihen sisällytettiin lähes ilman muutoksia perusoikeussäännökset, jotka oli uudistettu vuonna 1995. Perusoikeussäännökset vaikuttavat henkilön asemaan ja oikeuksiin sosiaalihuollon asiakkaana ja ne ovat perusta, jolle lainsäädäntö tulee rakentaa ja ohjeistus, jota viranomaisen tulee noudattaa. Perustuslain mukaan julkisella valalla on velvollisuus turvata perusoikeuksien ja ihmisarvon toteutuminen. Yhdenvertaisuus ja syrjinnän kieltö ovat keskeisiä perusoikeuksia. Sosiaaliset oikeudet ovat tasa-arvon toteutumisen kannalta tärkeitä perusoikeuksia. Asumisen edistäminen kuuluu sosiaalisiin oikeuksiin ja on olennainen osa tätä kehittämishanketta.

Työnantajani **Laukaan kunta** on myös määritellyt kotihoidonohjaajan toimen kehitysvammaisten asumispalveluiden alaiseksi työtehtäväksi. Sosiaalihuoltolain 22 §:n mukaan asumispalveluilla tarkoitetaan palvelu- ja tukiasumisen järjestämistä, saman lain 23 §:n mukaisesti asumispalveluja annetaan myös henkilölle, joka jostain erityisestä syystä tarvitsee apua tai tukea asunnon tai asumisen järjestämisessä (L 17.9.1982/710.)

Sosiaalihuollon asiakaslain 4 §:n mukaan asiakkaalla on oikeus laadukkaaseen ja hyvään sosiaalihuoltoon sekä hyvään kohteluun. Tällä tarkoitetaan sitä, että sosiaalihuollon järjestäjä ja toteuttaja kiinnittävät huomiota palvelun laatuun ja oikeaan kohdentamiseen. Työnantajani on toteuttanut tätä lain kohtaa perustamalla kotihoidonohjaajan toimen, jolla varmistetaan itsenäisesti asuvien kehitysvammaisten palvelujen laatu ja hyvä kohtelu sekä perusoikeudet. (L 28.9.2000/812.)

Palvelun laatua edistetään myös pitämällä huolta henkilöstön riittävydestä ja ammattitaidosta. Kotihoidonohjaajan toimeen pätevyysvaatimus löytyy sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusehdoista annetusta asetuksen 4§:stä. (A 21.8.1992/804.)

Vammaispalvelulain tarkoitus on edistää vammaisen henkilön edellytyksiä elää ja toimia yhteiskunnassa yhdenvertaisena jäsenenä sekä ehkäistä ja poistaa vammaisuuden aiheuttamia haittoja ja esteitä. Kotihoidonohjaus vastaa hyvin tämän lain tarkoitukseen. Vammaispalvelulaki edellyttää, että kunnilla on vastuu palveluiden ja tukitoimien järjestämisestä sisällöltään ja laajuudeltaan sellaisena kuin kunnassa esiintyvä tarve edellyttää. (L 3.4.1987/380.)

Laukaan kunta on siis todennut, että kunnassa on tarve itsenäisesti asuvien kehitysvammaisten tukemiseen ja ohjaukseen ja perustanut kotihoidonohjaajan toimen tätä tarvetta vastaamaan. Kunnalla on velvollisuus myös selvittää asiakkaan palvelutarve ja laatia palvelusuunnitelma yhdessä asiakkaan kanssa.

Palvelutarpeen selvittäminen sisältyy sekä sosiaalihuoltolakiin, että vammaispalvelulakiin. Palveluntarpeen selvittäminen tapahtuu palvelusuunnitelman avulla, jonka laatimiseen asiakas tai hänen edustajansa osallistuu. Palvelusuunnitelma on asiakkaan ja sosiaalihuollon toteuttajan, tässä tapauksessa kunnan, välinen toimintasuunnitelma. Palvelusuunnitelma ei kuitenkaan ole hallintopäätös ja se ei siten ole juridisesti sitova, joten asiakkaalle ei suoranaisesti ole oikeutta palveluihin jotka suunnitelmaan on kirjattu.

Kunnan tulee kuitenkin myöntää suunnitelmaan kirjatut palvelut, ellei sillä ole perusteltua syytä toisenlaiseen menettelyyn. Perusteltu syy voi olla esimerkiksi asiakkaan avuntarpeen muutokset suunnitelman teon jälkeen. Kotihoidonohjauksen asiakkailla on voimassa oleva palvelusuunnitelma ja siinä on määritelty muiden palvelutarpeiden lisäksi myös kotihoidonohjauksen tarve. (<http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/vammaispalvelujenkasikirja/palveluprosessi/palvelusuunnitelma/kehitysvammaisen-henkilon-palvelusuunnitelma-ja-erityishuolto-ohjelma.>)

Laki kehitysvammaisten erityishuollosta eli kehitysvammalaki on kotihoidonohjauksen kannalta olennainen laki (L 23.6.1977/519). Kaikilla kotihoidonohjauksen asiakkailla on palvelusuunnitelman laatimisen yhteydessä tehty myös erityishuolto-ohjelma (EHO). EHO:n tekeminen on tarpeellinen, koska se takaa asiakkailleen kotihoidonohjauksen maksuttomuuden.

Kehitysvammalaki ja sitä täydentävät myöhemmät asetukset säättävät erityishuoltoon kuuluvana palveluna mm. seuraavat asiat; tarpeellinen ohjaus, kuntoutus ja toiminnallinen valmennus, työtoiminnan ja asumisen järjestäminen sekä muu vastaava yhteiskunnallista sopeutumista edistävä toiminta. Erityishuolto-ohjelmaan voidaan hakea muutosta aluehallintovirastolta, mikäli se ei ole tarkoituksenmukainen asiakkaan tai kunnan mielestä. Kehitysvammainen henkilö voi kuitenkin saada palveluja myös vammaispalvelulain nojalla, siltä osin kuin ne ovat hänen palveluntarpeeseensa nähden riittäviä ja sopivia sekä hänen etunsa mukaisia (L 3.4.1987/380).

4.2 Kehitysvammaisen henkilön osallisuus ja osallistuminen

Arjen tasolla on kuitenkin havaittavissa se, että eri ihmis- ja asiakasryhmillä on erilaiset mahdollisuudet osallistua, vaikuttaa, tulla kuulluksi tai olla osallisena. Valtioneuvosto on vuonna 2002 antamassaan selonteossa jäsentänyt osallisuutta ja osallistumista seuraavilla neljällä tavalla; tieto-osallisuus, suunnitteluosallisuus, päätöksenteko-osallisuus ja toimintaosallisuus. Tieto-osallisuus tarkoittaa oikeutta tiedon saami-

seen ja tiedon tuottamiseen. Suunnitteluosallisuudella tarkoitetaan organisaation, yhteisön ja yhteisön jäsenien keskinäistä vuorovaikutusta asioiden valmistelussa. Päätöksenteko-osallisuutta toteutetaan pääsääntöisesti edustuksellisen demokratian muodossa yhteisön jäsenten osallistuessa yhteisöä koskevaan päätöksen tekoon. (http://www.intermin.fi/download/31572_osallisuusselonteko_2002.pdf.)

Oman yhteisön hyväksi toimiminen on toimintaosallisuutta, se vahvistaa yksilön kokemusta subjektiivisesta osallistumisen kokemuksesta ja hän sitoutuu jäseneksi yhteisöön (Häkkinen, 2011, 19 - 20). Jos yksilö haluaa olla osallisena jossakin, tulee hänellä siis olla tahtoa ja kykyä osallistua, hänen täytyy pystyä toimimaan aktiivisesti sekä vaikuttamisen mahdollisuus. Nämä osallistumisvalmiudet rakentuvat pääasiallisesti sosiaalisista taidoista ja siitä syystä kehitysvammaiset henkilöt tarvitsevat erityistä tukea osallistuakseen ja olla osallisena.

Kehitysvammaisten henkilöiden osallisuus, itsemääräämisoikeus ja mahdollisuus itsenäiseen päätöksentekoon ja valintojen suorittamiseen, ei ole vielä kukaan itsestään selvyyttä tämän päivän Suomessa. Osallisuuden vastakohtana nähdään usein syrjäytyminen. Kehitysvammaisen henkilön sulkeminen yhteiskunnan ulkopuolelle, johtuu siitä, että hänen erityistarpeitaan ei ole riittävästi huomioitu yhteisössä. Kehitysvammaisen henkilön osallistumisvalmiuksien puute ja muut toimintarajoitteet estävät häntä osallistumasta yhteisön toimintaan ja oman etunsa valvontaan. (Häkkinen, 2011, 22–23.)

Muut ihmiset tukevat kehitysvammaista tekemään järkeviä arvovalintoja. Tästä herääkin kysymys, menettääkö henkilö silloin itsemääräämisoikeutensa. Muilla ihmisillä on mahdollisuus vallankäyttöön ja mitä enemmän henkilö tarvitsee tukea, sitä enemmän valtaa hänen elämänsä asioista siirtyy hänen itsensä ulkopuolelle. Kehitysvammaisen henkilön osallisuuden tukeminen on haastava tehtävä, ja haasteet löytyvätkin usein omista asenteistamme. Kehitysvammaisen henkilön omaa asiantuntijuutta tulisi lisätä.

Osallisuutta pitää vahvistaa toimintakykyä tukemalla ja antamalla hänelle riittävää tukea ja ohjausta arjessa. Henkilön omien voimavarojen huomioiminen ja hyödyntäminen onnistuu parhaiten yhteisöissä, joissa hyväksytään erilaisuutta ja joissa on mahdollisuus saada riittävästi tukea. Kehitysvammaisen henkilön kohdalla on usein kyse siitä, että omien valintojen tekeminen estyy ympäristön kielteisten asenteiden tai riittämättömän tuen vuoksi. Ympäristö voi näin ollen estää sosiaalisen vapauden. Kehitysvammaisen henkilön osallisuutta voidaan lisätä vähentämällä asenteellisia, fyysisiä ja kommunikatiivisia esteitä. (Erityispedagogiikka ja aikuisuus, 2011, 113.)

Kehitysvammaiset henkilöt perustivat vuonna 1999 Me Itse ry:n, jonka tarkoituksena on puolustaa kehitysvammaisten oikeuksia ja tukea vammaisten osallistumista yhteiskunnan toimintaan. Kehitysvammaiset henkilöt päättävät itse yhdistyksen tavoitteista ja toiminnasta. Yhdistyksen keskeisenä tavoitteena ovat omien oikeuksien tunnistaminen ja niiden puolesta toimiminen, vajaavaltaisuudesta siirtyminen itsemääräämiseen sekä hyvä elämä muiden joukossa. Näistä tavoitteista päätellen kehitysvammaiset henkilöt kokevat ainakin osittain osallisuuden ja autonomian puutetta. He myöntävät tarvitsevänsä tukea, mutta eivät holhousta, haluavat oppia hoitamaan asioitaan itse ja herättää myönteistä suhtautumista vammaisuuteen. Kehitysvammaiset haluavat, että heidän toiveisiinsa ja tarpeisiinsa suhtaudutaan vakavasti ja että he voivat vaikuttaa heitä koskeviin suunnitelmiin. (<http://www.kvtl.fi/fi/me-itse/tavoitteemme/>.)

Osallisuus tarkoittaa siis yhteiskunnassa ja yhteisössä toimimista ja sen jäsenenä olemista. Kehitysvammaisten yhteisöt saattavat kuitenkin olla suppeammat kuin muiden kansalaisten. Usein asumisyksikön asuintoverit käyvät samassa päivä- ja työtoiminnassa, he käyvät vapaa-ajalla samoissa kerhoissa ja harrastuksissa eli he ovat päivästä ja viikosta toiseen samojen ihmisten kanssa. Näissä asumis- ja päivätoiminnan yhteisöissä henkilöt ovat kuitenkin yhteisön jäseniä, he saavat osallistua ja heidän osallisuuttaan tuetaan ainakin jollain tavoin.

Itsenäisesti asuvien kehitysvammaisten osallistuminen ja osallisuus onkin vaikeampaa, jos heillä ei ole tarvittavaa tukea siihen. Varsinkaan jos he eivät enää ole mukana

päivä- tai työtoiminnassa. Ikääntyneiden kehitysvammaisten osallistumista vaikeuttaa ystävien ja tuttavien puute, yksinäisyys, ei tule lähdettyä kun ei ole kaveria, jonka kanssa lähteä. Myös tiedon saaminen tapahtumista ja osallistumisen mahdollisuuksista on hankalaa. Luku- ja kirjoitustaito voi olla puutteellinen, puhelimen ja Internetin käyttö vaikeaa tai siihen ei ole mahdollisuutta. Henkilökohtaista palvelua on nykyään yhä vaikeampaa saada, jos haluat ostaa lipun konserttiin tai teatteriin on osattava käyttää puhelinta tai nettiä. Jos haluat päästä konserttiin tai teatteriin on osattava matkustaa julkisilla kulkuneuvoilla tai taksilla, on myös osattava lukea aikataulua, tietää paljonko rahaa tarvitset matkaan, osattava nostaa rahaa pankkiautomaatista tai käyttää pankkikorttia ja monta muuta asiaa on osattava tehdä, jotta osallistuminen onnistuu.

Osallistuminen ja osallisuus ovat aina hyvin henkilökohtaisia asioita, toiset meistä ovat innokkaita osallistumaan esim. järjestö- ja kerhotoimintaan, toisia se ei taas kiinnosta lainkaan. Toiset meistä suorittavat kansalaisvelvollisuutensa ja käyvät aina äänestämässä, toiset eivät koskaan. Kehitysvammaisen henkilön osallisuus perustuu osallistuvaan ja kokemukselliseen jäsenyyteen yhteisössä. Henkilöillä on yksilöllisiä osallistumisvalmiuksia joiden perustana ovat sosiaaliset ja vuorovaikutustaidot, kuten avoimuus, aktiivisuus ja kommunikointi. Kaikkia osallistumisen ja osallisuuden esteitä ei voi laittaa yhteiskunnan syyksi tai palvelujen puutteeksi. Kaikki kehitysvammaiset henkilöt eivät koe osallistumisen, osallisuuden tai autonomian puutetta, myös kehitysvammaisen henkilön kiinnostuksen kohteet ovat persoonakohtaisia ja niitä on vaikea ulkopuolelta määritellä, mutta mahdollisuuksia tulee antaa ja tarjota erityistarpeet huomioiden.

4.3 Kehitysvammaisen henkilön edunvalvonta ja päätöksenteko

Tämän päivän Suomi on itsepalveluyhteiskunta, jossa pärjääminen vaatii vahvoja ja muista riippumattomia yksilöitä. Kehitysvammaiset henkilöt eivät kuulu tähän ryhmään, ja tästä syystä heidän oikeusturvansa toteuttamisessa saattaa olla vakavia

puutteita. Puolesta päättämistä esiintyy paljon sekä pienissä arkipäivään liittyvissä asioissa että isommissa elämää koskevissa ratkaisuissa. Kehitysvammaista henkilöä tulisikin rohkaista, tukea, opastaa ja kannustaa tekemään omaa elämäänsä koskevia päätöksiä. Tuettua päätöksentekoa on viime vuosina kehitetty ja toteutettu useissa eri maissa ja nyt malli on tulossa myös Suomeen. Tuetun päätöksenteon tavoitteena on varmistaa henkilön yhdenvertainen ja täysi oikeustoimikelpoisuus yhteiskunnassa. Tämä edellyttää, että henkilö saa riittävän tuen oman päätöksensä pohjaksi, suojelua päätöksenteon negatiivisilta vaikutuksilta ja toisten hyväksikäytöltä. (Pääseekö asiakas oikeuksiinsa, 2010, 109.)

YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva yleissopimuksen on myös Suomi allekirjoittanut. Tämän sopimuksen tarkoituksena on edistää, suojella ja taata kaikille vammaisille henkilöille täysimääräisesti ja yhdenvertaisesti kaikki ihmisoikeudet ja perusvapaudet sekä edistää vammaisten henkilöiden synnynnäisen arvon kunnioittamista. Yleissopimuksen periaatteena on itsemääräämisoikeuden ja riippumattomuuden kunnioittaminen, yhdenvertaisuus, täysimääräinen osallistuminen ja osallisuus yhteiskuntaan. Tämä kaikki edellyttää omien valintojen tekemistä ja vapautta siihen.

([http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=28707&name=DLFE-4011.pdf&title=Vammaisia tulee kohdella samalla tavalla kuin muita ihmisiä fi.pdf](http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=28707&name=DLFE-4011.pdf&title=Vammaisia+tulee+kohdella+samalla+tavalla+kuin+muita+ihmisia+fi.pdf).)

Suomessa voimassa oleva holhoustoimilaki täyttää juuri ja juuri teoriassa YK:n sopimuksen vaatimukset tuen tarpeesta, jota vammaisen henkilö tarvitsee oikeustoimikelpoisuutta käyttäessään. Käytännössä Suomen edunvalvontajärjestelmä ei täytä näitä vaatimuksia. Holhoustoimilain 37 §:n mukaisesti edunvalvojan on huolehdittava siitä, että päämiehen varoja käytetään hänen hyödykseen ja tyydyttämään hänen henkilökohtaisia tarpeitaan. Edunvalvojan tehtävän on pääasiassa huolehtia päämiehen eli asiakkaan raha-asioista. Päämiehen ollessa täysi-ikäinen, edunvalvojan tehtävä on huolehtia siitä, että päämiehelle järjestetään sellainen hoito, huolenpito ja kuntoutus, jota on päämiehen huollon tarpeen ja olojen kannalta sekä päämiehen toivomukset huomioon ottaen pidettävä asianmukaisena. (L 1.4.1999/442.)

Yleisten edunvalvojien asiakasmäärät ovat suuria, yhdellä edunvalvojalla voi olla jopa 400 päämiestä. Tällä perusteella ei voida olettaa, että edunvalvojilla olisi minkäänlaisia mahdollisuuksia tutustua päämiehiin ja heidän tarpeisiinsa, tai hoitaa asianmukaisesti kaikkien asioita. Edunvalvojien tehtävät on yleisesti rajattu taloudellisten asioiden hoitoon eli käytännössä laskujen maksamiseen. Elämä on kuitenkin paljon muutakin kuin taloudenhoitoa, eikä edunvalvojalla ole mahdollista pohtia päämiehen kanssa asumiseen, terveyteen, vapaa-ajan viettoon yms. liittyviä asioita. Edunvalvontajärjestelmän rinnalle tuleekin kehittää järjestelmä, joka tukee arkielämän ratkaisussa, ohjaa itsenäiseen päätöksentekoon ja asioiden hoitamiseen. Tällä tavoin vahvistetaan vammaisen henkilön autonomiaa. (Pääseekö asiakas oikeuksiinsa, 2010, 112.)

Kotihoidon ohjauksen asiakkaistani suurimmalla osalla on edunvalvoja, ja he pitävät sitä hyvänä asiana. Ne asiakkaat, joilla edunvalvontaa ei ole, pystyvät siis itse huolehtimaan kohtuullisesti raha-asioistaan. On myös asiakkaita, jotka kokevat, että edunvalvonta määräisi heidän rahoistaan, eivätkä missään nimessä halua edunvalvontaa. Aina asiakkaat eivät ymmärrä edunvalvonnan tehtävää ja se onkin käytävä heidän kanssaan todella yksityiskohtaisesti ja useamman kerran läpi. Edunvalvonta järjestelmän rinnalle on todellakin luotava järjestelmä, joka tukee arjen ratkaisussa. Asumisyksiköissä asuvat kehitysvammaiset saavat tämän tuen henkilökunnalta. Itsenäisesti asuville kehitysvammaisille kotihoidonohjaus voi antaa tämän tuen.

Laukaan kunnassa tätä järjestelmää nyt siis toteutetaan itsenäisesti asuvien ohjauksessa kotihoidonohjauksena. Tiivis yhteistyö edunvalvonnan kanssa on kaikkien osapuolien kannalta erittäin tärkeää. Yhteistyö helpottaa sekä kotihoidonohjaajan että edunvalvojan työtä ja ennen kaikkea asiakas hyötyy tästä ja hänen taloudelliset voimavaransa pysyvät tasapainossa paremmin.

5 Kehittämishanke

Kehittämishankkeen jäsentämisen apuna voidaan käyttää esimerkiksi kehittävää työntutkimusta ja sen vaiheistusta. Kehittävällä työntutkimuksella tarkoitetaan ensinnäkin sitä, että tutkimusyksikkönä on yhteisöllinen toimintajärjestelmä, jossa toiminnalla on yhteinen tietty kohde. Toimintaa määrittelevät myös erilaiset osatekijät, joita ovat esim. työvälineet, yhteistoimintamuodot, työnjako ja säännöt. Yksittäisiä tapahtumia ja tekoja arvioidaan ja analysoidaan suhteessa koko toimintajärjestelmään.

Kehittävän työntutkimuksen toinen teoreettinen lähtökohta on, että toiminnan ongelmat ilmentävät ristiriitoja toimintajärjestelmän eri osatekijöiden välillä. Ristiriitojen näkyväksi tekeminen tapahtuu analysoimalla poikkeamia tai muutoksia työn normaalista kulusta. Tällaisia poikkeamia ovat esim. häiriöt, katkokset tai työn tekeen liittyvät uudet ajatukset. Ristiriitoja voidaan tarkastella joko takautuvasti tai nykytoiminnassa, tällä tavoin saadaan esille toiminnan kehityksen dynamiikka. Ristiriitojen ratkaiseminen synnyttää uudenlaisia toimintamuotoja ja työvälineitä ja seurauksena on laadullinen muutos toiminnassa.

Kolmanneksi kehittävä työntutkimus on yhteisöllinen oppimisprosessi, jossa muutoksia ja kehitystä tarkastellaan ja tutkitaan pitkäkestoisesti. Tällaiset oppimisprosessit johtavat usein kokonaan uusien yhteistyömallien ja työvälineiden käyttöönottoon eikä vain yksilön ajatuksen muutokseen.

(<http://www.muutoslaboratorio.fi/content.php?document=150>.)

5.1 Kehittävän työntutkimuksen vaiheet

Kehittävässä työntutkimuksessa on viisi vaihetta. Ensimmäinen vaihe on **työtoiminnan kuvaaminen**, jossa tarkoituksena on konkreettisten kuvausten tuottamista työstä ja sen historiasta erilaisiin havainnointiin perustuviin menetelmin. Tällaisia mene-

telmiä voivat olla havainnoinnin lisäksi esimerkiksi osallistuminen, haastattelemine, videoiminen, valokuvaaminen tai erilaisten dokumenttien kerääminen. Aineistoa kerätessä on huomioitava, että työyhteisössä ei välttämättä ole yhtä yhteistä näkökantaa, vaan useita ehkä toisiinsa törmäävää näkökantaa. Työntekijöiden näkökulmien lisäksi on hyvä nostaa esille myös asiakkaiden ja johdon näkökulmat. Tässä vaiheessa tavoitteena on nykytilan ja ongelmakohtien kuvaaminen sekä tutkittavan toimintajärjestelmän rajaaminen. Nykytilan määrittäminen riippuu kuitenkin siitä, missä vaiheessa kehitysvaihetta tutkimus käynnistetään.

(<http://www.muutoslaboratorio.fi/content.php?document=150>.)

Toisessa vaiheessa tarkastellaan ja analysoidaan **toiminnan kehityshistoriaa, nykyristiriitoja** sekä kuvataan **lähikehityksen vyöhykettä**. Kehityshistoriaa tarkastellessa on otettava huomioon, etteivät uudet toimintamallit toimi ja ilmaannu tyhjästä vaan niissä ovat mukana entiset ratkaisut ja toimintamallit. Uutta toimintamallia työstehtään aina aikaisemman toiminnan sisällä ja siten yritetään ratkaista ristiriitoja, tämä voi olla usein mutkikasta ja vaatii suuria ponnisteluja. Kehittävässä työntutkimuksessa on kuitenkin olennaista, että ristiriidat eivät ole sama asia kuin ongelmat, puutteet tai häiriöt. (<http://www.muutoslaboratorio.fi/content.php?document=150>.)

Nykyisen toiminnan analyysin tarkoituksena on osoittaa kuinka ristiriidat ilmenevät käytännössä. Historian perusteella tehty hahmotelma nykytoiminnan ristiriidoista on kuitenkin tässä vaiheessa melko yleisluonteinen, muistitietoon ja dokumentteihin perustuva. Nykyisillä ristiriidoilla tarkoitetaan sitä, että jokin toiminnan osatekijä (esim. työn kohde) on muuttunut tai kehittynyt enemmän kuin muut osatekijät (esim. välineet ja säännöt) ja nämä eivät sovi enää yhteen. Analyysin aineistoina voidaan käyttää työntekijöiden ja asiakkaiden teemahaastatteluja, työsuoritusten tai vuorovaikutustilanteiden tallentamista sekä esimerkiksi työ- tai oppimispäiväkirjaa.

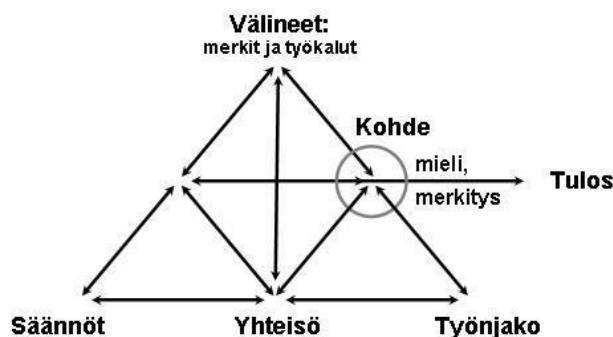
Lähikehityksenvyöhyke on uusien toimintatapojen alue, jolla nykyisen toiminnan ristiriidat pystytään ratkaisemaan. Näiden uusien toimintatapojen tulee olla myös mahdollisia toiminnan historiallisen kehityksen puolesta. Kaikki uudistukset tai muutokset eivät ole lähikehitysvyöhykkeen ratkaisuja, ne saattavat olla vain nykytoiminnassa

tapahtuvia korjauksia ja parannuksia, joilla ei ole merkitystä toiminnan kokonaisuuden laadulliselle kehitykselle.

(<http://www.muutoslaboratorio.fi/content.php?document=150.>)

Kolmas vaihe on **uuden toimintamallin suunnittelu**. Suunnittelulle on ominaista ajatusten ja ideoiden sarja sekä ”mitä jos” – kysymyksiin vastaaminen, perustana käytetään esimerkkejä, esikuvia tai ehdotuksia vaihtoehtoista organisoida toimintaa. Uusi malli muodostuu esimerkkien ja ehdotusten yhdistämisellä tai vertailulla, heikkouksia ja vahvuuksia tunnistamalla ja arvioimalla. Uusi toimintamalli vaatii muodostuakseen useita toisiaan täydentäviä tapoja kuvata malli sekä muunnella, konkretisoida ja kokeilla sitä. Uusi toimintamalli voidaan kuvata toimintajärjestelmän mallin avulla.

(<http://www.muutoslaboratorio.fi/content.php?document=150.>)

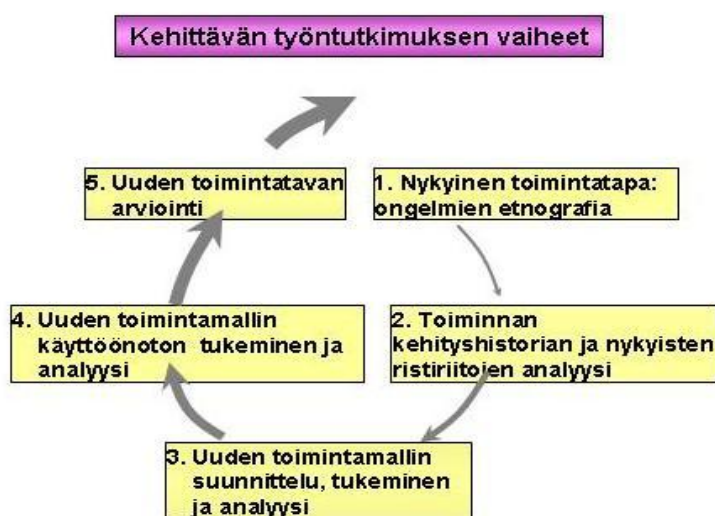

KUVIO 1. Toimintajärjestelmä (Engström 1987;1995)

Neljäs vaihe on **uuden toimintamalli käyttöönotto** ja se tarkoittaa hankkeen aikana muodostuneen suunnitelman kokeilemistä konkreettisessa työssä. Tähän vaiheeseen liittyvät usein törmäykset vanhan ja uuden toimintatavan välillä. Uusi toimintamalli on mahdollisuus vastata toiminnan uusiin vaatimuksiin, mutta myös uhka, joka pakottaa luopumaan opituista rakenteista ja rutiineista. Tästä syntyvien ristiriitojen ratkomisen kautta uusi malli voidaan muuttaa uudeksi käytännöksi. Uuden ja vanhan mallin väliset ristiriidat ja niistä aiheutuvat häiriöt ja innovaatiot auttavat mallin muuntumisen seuraamisessa ja tekevät siitä tutkimuksellisessa mielessä mielenkiintoisen. (<http://www.muutoslaboratorio.fi/content.php?document=150.>)

Viides eli viimeinen vaihe on **toimintatavan arviointi**. Arviointi edellyttää toimintatavan vakiintumista ja sillä on kolme päätehtävää; ensinnäkin kuinka uusi toimintatapa on ratkaissut aiemman toiminnan ristiriidat, toiseksi kuinka lähikehityksen vyöhyke ja suunniteltu uusi toimintamalli ovat toteutuneet ja kuinka niitä tarkistetaan ja kolmanneksi arvioidaan itse kehittämisprosessia sen sykliä ja läpivientiä. Uuden toimintatavan vaikutusten arvioinnissa käytetään samanlaisia aineistoja ja menetelmiä kuin syklin ensimmäisessä ja toisessa vaiheessa eli haastatteluja, tallentamista ja päiväkirjoja. Lähikehityksen vyöhykkeen ja suunnitellun uuden toimintamallin toteutumisen arvioinnissa nousee konkreettisten vaikutusten tasolta toimintajärjestelmän muutoksen arvioimisen ja mallittamisen tasolle. Kokonaisarviointi saavutetusta muutoksesta edellyttää vertailua uuden mallin ja sen todellisen toteutumisen välillä.

Kehittäminen ja kehittyminen eivät tapahdu useinkaan yhtä aikaa, oppiminen ja toiminnan kehitys saattavat katketa tai taantua tai eri vaiheiden välillä voi tapahtua edestakaista liikkumista. Syklimallin avulla on kuitenkin helpompi jäsentää suppeita-kin muutosprosesseja ja missä vaiheessa prosessissa ollaan, malli pyrkii jäsentämään ne työssä tapahtuvia muutoksia ja tekemään ne hallittavammiksi. Kehittymistä voi tapahtua ilman kehittämishankkeita, mutta hankkeen avulla voidaan auttaa alkuun kehitysprosesseja tai vauhdittaa alkanutta kehitystä.

KUVIO 2. Kehittävän työntutkimuksen vaiheet eli syklit

(<http://www.muutoslaboratorio.fi/content.php?document.>)

5.2 Itsenäisesti asuvien kehitysvammaisten ohjauksen tavoitteet ja tarkoitus

Hankkeen tarkoituksena on kehittää mallia Laukaan kunnan kehitysvammapalveluihin, jonka avulla tuetaan, niitä kehitysvammaisia henkilöitä, jotka asuvat itsenäisesti omassa kodissaan. Tarkoituksena on mahdollistaa asiakkaiden toimiva arki. Tuetaan kotona asumista ja selviytymistä mahdollisimman pitkään, iästä riippumatta. Ohjataan ja tuetaan päivittäisissä toiminnoissa, kodinhoidossa, työssä käymisessä, asioinnissa, taloudenhoidossa, vapaa-aika- ja harrastustoiminnassa. Kannustetaan ja tuetaan huolehtimaan omasta hyvinvoinnista ja ohjataan käyttämään omia voimavaroja.

Tavoitteena on, että asiakkaan elämänlaatu paranee, että hänen toimintakykynsä sekä omatoimisuutensa säilyvät ja ehkä kehittyvätkin ja että hän tuntee olonsa turvalliseksi eikä koe yksinäisyyttä tai pelkoa. Tuetaan asiakkaan sosiaalisia kontaktejaan, osallisuuden kokemustaan, yhteisön jäsenyyttä ja itsemääräämisoikeutta. Näihin tavoitteisiin pyritään jokaisen omista lähtökohdista, ottamalla huomioon toiveet, resurssit ja kiinnostuksen kohteet. Laukaan kunnan kehitysvammapalveluiden näkökulmasta tavoitteena on, että itsenäisesti asuvien kehitysvammaisten henkilöiden tukeminen on suunnitelmallista, tavoitteellista ja järjestelmällistä. Itsenäisesti asuvin tukemisella saavutetaan myös taloudellista hyötyä kun kallis palveluasuminen siirtyy tai se vältetään kokonaan.

5.3 Kehitysvammaisten henkilöiden asuminen ja asumisen laatu

Suurin osa Suomen 40 000 kehitysvammaisesta henkilöstä asuu aikuisenakin vanhempiensa tai muiden omaistensa luona. Noin 9000 henkilöä asuu ryhmäkodeissa tai vastaavissa, laitoksissa asuu vieläkin noin 2000 henkilöä. Tukiasunnoissa ja itsenäisesti asuvia kehitysvammaisia on runsaat 3000. Laitosasumista on hajautettu jo 1980-luvulta lähtien, jolloin länsimaissa alettiin rakentaa kehitysvammaisille henkilöille ryhmäkoteja. Tällä pyrittiin vastaamaan laitoksista pois muuttavien asumistarpeisiin. Ryhmäkodit nähtiin turvallisena ja yhteisöllisenä asumismuotona ja niissä

korostettiin kodinomaisuutta verrattuna laitosasumiseen, jotka sijaitsivat usein kaukana ja eristettynä muusta asumisympäristöstä. 1990-luvulle tultaessa ryhmäkodeista tuli Suomessa asumisen järjestämisen hallitsevin malli eikä muunlaisia asumisen muotoja ole erityisemmin kehitelty. Laitosasuminen on edelleen Suomessa vahvana asumismuotona, jos verrataan sitä muihin Länsi-Euroopan maihin. Nyt ja tulevaisuudessa ollaan kuitenkin suurten murrosten edessä, kun kehitysvammaisten asumista ja asumista tukevia palveluita järjestetään. (Ripatti, P. 2011,18.)

Palvelujärjestelmän tulisi turvata kaikille kuntalaisille yleiset ja yksilölliset palvelut sujuvasti ja käyttäjälähtöisesti. Yhdessä toimivan ympäristön kanssa, palvelut luovat mahdollisuudet hyvälle asumiselle ja ehkäisevät syrjäytymistä. Vammaisten ihmisten asumispalveluissa on kysymys oikeudenmukaisuudesta ja tasa-arvosta. Vammaisten ihmisten kohdalla nämä perusoikeudet eivät läheskään aina toteudu.

Asuminen tulisikin ymmärtää ihmiselämän yhdeksi perusasiaksi. Asumiseen kuuluvat riittävät ja toimivat palvelut, jotka takaavat elämänlaadun perustan. Rakennetun ympäristön tulisi antaa edellytykset mahdollisimman itsenäiselle ja omatoimiselle elämälle. Ympäristön tulisi myös tukea sosiaalisia kontakteja ja niiden saavutettavuutta. Sosiaali- ja terveysministeriön sekä Suomen kuntaliiton julkaisemassa Vammaisten ihmisten asumispalveluiden laatusuosituksessa annetaan ohjeita ja tukea kuntien päätöksentekoon sekä käytännön toteutukseen vammaisten asumisen järjestämiseen. Laatusuosituksessa on huomioitu mm. kuinka yksilöllisillä palveluilla saavutetaan yhdenvertaisuutta. Itsenäisesti omassa kodissaan asuvien kehitysvammaisten tukeminen on yksilöllistä palvelua ja se kuuluu tavoitteisiin, jotka laatusuosituksessa on määritelty seuraavasti:

- *Toimintakyvyltään erilaisten kuntalaisten asumista tukevat palvelut toteutetaan yksilöllisesti ja käyttäjän tarpeiden mukaisesti.*
- *Yksilöllisten palveluiden suunnittelun, toteutuksen ja arvioinnin apuna käytetään asiakkaan ja kunnan edustajan yhteistyönä kirjattuja palvelusuunnitelmia.*
- *Kunnan vammaisten asukkaiden on mahdollista saada asumispäätöksensä ja asumistaitojensa tueksi asumiskokeilua ja -valmennusta.*

- *Kuntalaiset tuntevat kunnassa noudatettavat käytännöt ja saavat tarvittaessa tietoa, neuvontaa ja ohjausta vammaisten asumispalveluihin liittyvissä asioissa.*
- *Vammaisten kuntalaisten tarvitsemia palveluita kehitetään yhdessä käyttäjien kanssa.*
- *Henkilöstön määrä ja osaaminen vastaavat asiakkaiden tarpeita asumispalveluissa.*
- *Palveluiden toteutumista arvioidaan ja muutostarpeita otetaan huomioon suunnitelmissa.*

(Sosiaali- ja terveysministeriö, Suomen kuntaliitto 2003, 28.)

Valtioneuvosto teki 21.10.2010 periaatepäätöksen ohjelmaksi kehitysvammaisten asumisen ja siihen liittyvien palvelujen järjestämiseksi vuosina 2010–2015. Tämä ohjelma perustuu hallituksen asuntopolitiikan tavoitteisiin, joka sovittaa yhteen ihmisten asumisen toiveet ja tarpeet, yhteiskunnan tarpeet ja kestävä kehitys.

Ohjelmalla tavoitellaan kehitysvammaisille henkilöille mahdollisuutta yksilölliseen asumiseen, joka vahvistaisi heidän osallisuuttaan ja yhdenvertaisuuttaan ja siten toteuttaisi ihmis- ja perusoikeuksien toteutumista yhteisössä ja yhteiskunnassa. Heillä on oikeus elää yhteisössä ja tehdä valintoja kuten muutkin ihmiset, heitä ei tule vammaisuutensa vuoksi pakottaa erityisiin asumisjärjestelyihin.

Esteettömyys, turvallisuus, toimivat palvelut ja elinympäristön saavutettavuus ovat myös vammaisen henkilön itsenäisen elämän edellytyksiä. Periaatepäätöksen lähtökohtana onkin vammaisten henkilöiden asuminen tavallisilla asuinalueilla ja tavallista asuntokantaa tulisi hyödyntää mahdollisuuksien mukaan. (Kuntakirje, 2010)

Perinteisesti palveluiden kehittämisessä on painottunut palvelun tuottajan näkökulma, nykysuuntauksena on kuitenkin palvelun käyttäjän näkökulma, jossa korostuvat yksilön oikeudet ja valinnanmahdollisuudet. Vammaislainsäädännön uudistukset, vammaisten ihmisoikeuksien ratifioiminen sekä kunta- ja palvelurakenteen muutokset ovat edellyttäneet laitospaikkojen vähentämistä ja yksilöllisemmän asumisen järjestämistä. Tavoitteena onkin, että kymmenen vuoden sisällä laitosasuminen lakkautuu ja siirrytään yksilöllisempään asumiseen.

Kehitysvammaisten asumisessa on otettava huomioon ryhmän heterogeenisyys.

Palveluasuminen on monille ainoa vaihtoehto, mutta on myös heitä, jotka eivät tar-

vitse apua tai tukea elämänsä järjestämiseen. Palveluiden ja asumisen olisi vastattava mahdollisimman hyvin asiakkaan tarpeisiin. (Ripatti, P. 2011,3.)

Aikaisemmin mainittuun valtioneuvoston periaatepäätöksen ohjelman tavoitteina on vuosille 2010–2015 järjestää kehitysvammaisten asuminen ja palvelut seuraavalla tavalla:

- *Laitospaikkoja vähennetään nopeasti, suunnitelmallisesti ja hallitusti, lapsuuden kodeista muuttaminen mahdollistetaan tuottamalla kehitysvammaisten henkilöiden toiveita ja tarpeita vastaavaa asumista ja antamalla yksilöllistä palvelua ja tukea.*
- *Tuotetaan pitkäaikaisesta laitoshoidosta muuttaville kehitysvammaisille noin 1500 asuntoa ja lapsuudenkodeista muuttaville 2100 asuntoa.*
- *Tuotetaan viiden vuoden ohjelmakaudella yhteensä 3600 kehitysvammaisille henkilöille tarkoitettua asuntoa. Vuosittain näitä asuntoja tuotetaan 600.*

Valtioneuvoston periaatepäätös ja vammaisten ihmisten asumispalveluiden laatusuosituksot tukevat toisiaan hyvin ja kunnat ovat saaneet yhteisen kuntakirjeen ympäristöministeriöltä, sosiaali- ja terveysministeriöltä sekä kuntaliitolta, jossa yksilöidään periaatepäätöksen toteuttamista. (Ripatti, P. 2011,7.)

Vammaisuus ei vaadi asumista toisten vammaisten kanssa ja tämä on keskeinen teema myös valtioneuvoston periaatepäätöksessä. Lähtökohtana on siis vammaisten henkilöiden asuminen tavallisilla asuntoalueilla.

Laukaan kunnalla on kaksi omaa asumisyksikköä ns. asuntolaa, jotka ovat asukasmäärältään pieniä ja vain toisessa asuntolassa on henkilökuntaa ympäri vuorokauden, toisessa asuntolassa asukkaat ovat yöajan ilman valvontaa. Asuntolat sijaitsevat Laukaan kirkonkylässä, eivät kuitenkaan aivan keskustassa. Toinen asumisyksikkö Jokela sijaitsee Jokiniemen alueella pari kilometriä keskustasta, jossa naapureina on päiväkotit sekä omakoti- ja rivitaloja. Mäkelän asuntola sijaitsee noin kilometrin päässä keskustasta metsänlaidassa, toimintakeskus on ihan vieressä, samoin vanhainkoti. Samalle alueelle sijoittuu myös Laukaan Asumispalvelusäätiön vuokra rivitaloja, jotka ovat tarkoitettu vanhuksille, vammaisille ja mielenterveyskuntoutujille. Nämä kaksi asumisyksikköä ovat toimineet jo parikymmentä vuotta ja ne eivät vastaa nykyisiä suosituksia.

Rakennusteknisesti asumisyksiköt ovat vanhanaikaisia, ahtaita ja epäkäytännöllisiä. Asukkailla ei ole mahdollisuutta riittävään yksityisyyteen koska huoneissa ei ole esim. wc- ja peseytymistiloja. Liikuntarajoitteisten liikkuminen pyörätuolilla on hankalaa ahtauden ja sokkelaisuuden takia. Myös henkilökunnan työn tekemisen kannalta tilat ovat epäkäytännölliset, eikä niistä löydy asianmukaisia sosiaalitiloja henkilökunnalle. Nämä 90-luvun alkupuolella rakennetut asumisyksiköt on aikanaan tarkoitettu niille kehitysvammaisille, jotka selviytyvät suhteellisen itsenäisesti ja omatoimisesti arjesta. Eli juuri niille henkilöille, jotka asuvat nyt itsenäisesti omissa asunnoissaan. Laukaan kunta ostaa kohtalaisen paljon asumispalveluja yksityisiltä palvelun tuottajilta ja heillä onkin tarjota uudenaikaisempia asumisyksiköitä, joissa suositukset toteutuvat.

Kotihoidonohjauksen asiakkaat Laukaassa asuvat joko vuokra- tai omistusasunnoissa ja heidän kotinsa ovat samanlaisia kuin kaikkien muidenkin kodit. Yksineläjät asuvat yleensä pienemmissä asunnoissa ja pariskunnilla on käytössään enemmän tilaa. Omistusasunnoissa asujat asuvat kuitenkin ahtaammin kuin vuokralla asuvat ja omistusasuntojen kunto on huonompi kuin vuokra-asuntojen. Tämä johtuu siitä, että omistusasunto on hankittu mahdollisimman edullisesti, koska tulot ovat pienet ja asuntolaina on haluttu hoitaa mahdollisimman nopeasti pois. Remontteja näihin omistusasuntoihin on tehty vähän, koska kehitysvammaisen henkilön on vaikea hoitaa itsenäisesti siihen liittyviä asioita, edunvalvojilla ei tällaiseen ole aikaa ja kaikilla ei ole omaisia, jotka auttaisivat.

Voidaan myös pohtia sitä, onko omistusasunnon hankkiminen järkevää, sellaisen henkilön kohdalla, joka ei ilman tukea pysty hoitamaan elämänsä kalleinta sijoitusta. Useinkaan kehitysvammaisella henkilöllä ei ole rintaperillisiä, joten asunnon perii sitten aikanaan joku sukulainen. Tästä näkökulmasta ajatellen on jotenkin epäoikeudenmukaista, että henkilö on kituuttanut pienillä tuloillaan ja luopunut monesta asiasta, jotta saisi asuntonsa maksettua. Toisaalta Suomessa on aina arvostettu omistusasumista, ja ainahan asunnon voi myydä ja käyttää sijoituksensa sitten muuhun. Kehitysvammaisen henkilön on vain vaikea suoriutua asuntokaupoista ilman tukea.

Vuokra-asunnossa asuvat pääsevät yleensä helpommalla, kiinteistön ja asunnon kunnossapito kuuluvat vuokraan. Myös esteettömyys on huomioitu paremmin vuokra-asunnoissa. Suurin osa kotihoidonohjauksen asiakkaista Laukaassa asuu Laukaan Asumispalvelusäätiön vuokra-asunnoissa. Nämä asunnot sijaitsevat eri puolilla Laukaan kirkonkylää sekä rivi- että pienkerrostaloissa. Nämä asunnot on saneerattu viime vuosien aikana laatusuosituksia vastaaviksi ja esteettömyys on otettu huomioon. Kiinteistönhoidosta vastaa huoltoyhtiö, mutta näissä asunnoissa on huoltoyhtiöllä ”oma talonmies”, joka on asukkaille tuttu ja häneen on helppo ottaa yhteyttä tarvittaessa. Asumistukea pienituloinen henkilö saa sekä omistus- että vuokra-asuntoon, mutta omaisuuden määrä vaikuttaa tuen määrään.

5.4 Kotihoidon ohjaus käsitteenä

Kotihoidon ohjaus ja kotihoidonohjaaja ovat käsitteitä, joita on hiukan hankala määrittellä. Ne ovat käsitteitä, jotka helposti yhdistetään johonkin muuhun asiaan, kuin kehitysvammaisten erityishuoltona annettavaan palveluun. Yleensä tehtävä ja toimokuva sekoitetaan kotihoitoon, joka tarkoittaa vanhuksille annettavaa palvelua. Kunnat ovat voineet yhdistää sosiaalihuoltolakiin perustuvan kotipalvelun ja kansanterveyslakiin perustuvan kotisairaanhoidon kotihoidoksi tietysin edellytyksin jo muutamien vuoden ajan. Kotihoito terminä aiheuttaa vieläkin hämmennystä sekä vanhusasiakkaiden, että kehitysvammaisten asiakkaitten keskuudessa. Kotihoidossa työskentelevien henkilöiden nimikkeet ovat muuttuneet, he eivät ole enää kodinhoitajia tai kotisairaanhoidajia, vaan he ovat kunnan kotihoidossa työskenteleviä hoitajia. (http://www.stm.fi/sosiaali_ja_terveyspalvelut/sosiaalipalvelut/kotipalvelut.)

Tästä syystä on hyvä käydä läpi näitä käsitteitä ja samalla todeta myös se, että kotihoidonohjaaja ei ole ehkä paras nimike tälle tehtävälle. Tehtävänkuvaus ja työnjako muiden kehitysvammaisten erityishuollossa työskentelevien kanssa, antaa paremman kuvan työstä ja auttaa avaamaan kotihoidonohjauksen käsitettä. Seuraavana muutamia määrittelyjä, jotka löytyvät Sosiaalialan sanastosta vuodelta 2007:

- **Kotihoidon ohjaus kehitysvammaisten erityishuollossa:** Kehitysvammaisen lapsen vanhemmille ja aikuisille kehitysvammaisille annettavaa ohjausta ja neuvontaa.
- **Vammaisten ja kehitysvammaisten kuntoutusohjaus:** Vammaisen henkilön erityistarpeisiin liittyvää ohjausta ja neuvontaa. Kuntoutusohjausta järjestetään vammaiselle henkilölle ja hänen lähiyhteisölleen. Kuntoutusohjaukseen kuuluu myös vammaisen henkilön toimintamahdollisuuksien lisääminen ja siihen liittyvistä erityistarpeista tiedottaminen.
- **Palveluohjaus:** Palvelumuoto, jonka tarkoituksena on koota keskitetysti yhteen tiedot asiakkaalle kuuluvista sosiaalipalveluista, sosiaalietuuksista ja muusta sosiaaliturvasta sekä tukea, neuvoa ja ohjata häntä palvelujen käytössä.
- **Palveluohjaaja:** Arvioi asiakkaan palvelun tarpeet ja kokoaa hänelle kuuluvia palveluja ja etuuksia koskevat tiedot yhteen ja helposti saataviksi. Hän laatii asiakkaalle palvelusuunnitelman yhdessä asiakkaan ja moniammatillisen yhteistyöryhmän kanssa. Palveluohjaaja seuraa asiakkaan palvelun tarvetta ja annettavien palvelujen riittävyyttä ja tarvittaessa ehdottaa tai tekee muutoksia palvelukokonaisuuteen. Hän huolehtii myös tarpeen mukaan yhteyksistä asiakkaan ja viranomaisten välillä sekä viranomaisten kesken. Palveluohjaajanimike on käännösvastine englanninkielisille termeille case manager ja care manager. Kehitysvammahuollon palveluja kehitettäessä suomenkielisenä nimikkeenä on käytetty kuntoutusluotsia.
- **Avohuolto; avopalvelu:** Sosiaalipalvelu, jonka antamiseen ei liity yhtäjaksoista, ympärivuorokautista palveluvastuuta sosiaalihuollon toimintayksiköissä. Avopalveluja voivat olla sekä toimintayksiköissä annettavat palvelut että toimintayksiköiden ulkopuolella annettavat palvelut (esim. kotipalvelu). Avopalvelutoiminnaksi katsotaan nykyisin myös ns. intervalli eli jaksoittaishoidot, joissa avo- ja laitoshuoltojaksot vuorottelevat.

(Lehmuskoski & Kuusisto-Niemi, 2007,14-18, 78.)

Kaikista määrittelyistä löytyy jotakin, jota myös kotihoidonohjaajan työstä löytyy. Näistä määrittelyistä ei kuitenkaan mikään vastaa varsinaisesti kotihoidon ohjauksessa tehtävää työtä. Pari, kolmekymmentä vuotta sitten kuntien kehitysvammahuollon palveluksessa oli paljon avohuollon ohjaajan sekä kuntoutusohjaajan nimikkeillä työskenteleviä henkilöitä. Heidän työnkuvaansa kuului mm. itsenäisesti asuvien kehitysvammaisten ohjaus. 1990-luvun laman myötä tätä verkostoa purettiin rajusti ja monet itsenäisesti asuneet kehitysvammaiset jäivät ilman riittävää tukea ja joutuivat vaihtamaan asumismuotoaan. Tuohon aikaan

kuntoutusohjaajan työ oli paljolti asiakkaiden kotona tehtävää ohjaus ja neuvonta työtä ja asiakkaita oli vauvasta vaariin. (Ripatti, P. 2011, 19.)

2000-luvulle tultaessa palveluohjaus alkoi ottaa jalansijaa myös Suomessa.

Jäljellejääneistä kuntoutusohjaajista tuli palveluohjaajia ja uusia palveluohjaajia myös koulutettiin erikoistumisopintoina. Palveluohjaaja nimike on käytössä myös monella muullakin alalla kuin sosiaali- ja terveydenhuollossa. Siivousala on näistä tunnetuin ja aiheuttaa myös omat sotkunsä tässä nimikesopassa.

Kehitysvammaisten kotihoidonohjaajan tekemää työtä eli kotihoidonohjausta on vaikea määritellä muutamalla sanalla tai lauseella. Työnkuva on niin monipuolinen ja asiakkaan tarpeista nouseva, että tällä hetkellä mielestäni sosiaalialalla ei ole sopivaa nimikettä, jota voisi käyttää. Jyväskylän kaupungissa, Vaajakoskella, itsenäisesti asuvien kehitysvammaisten ohjaus on avoasumisen ohjausta ja työntekijän nimike on avoasumisenohjaaja.

5.5 Palveluohjauksellinen työote

Itsenäisesti asuvien kehitysvammaisten ohjauksessa on olennaista palveluohjauksellinen työote. Palveluohjaus on moniulotteinen ja eri tavoin painottuva varsin laajamittainen tapahtuma. Palveluohjaus on prosessi, jota voidaan toteuttaa useista näkökulmista katsoen. Itsenäisesti asuvien kehitysvammaisten ohjauksen kannalta seuraavat määritelmät sopivat mielestäni parhaiten.

- **Intensiivinen palveluohjaus:** Ohjaus on hyvin intensiivistä ja liittyy vahvasti asiakkaan elämäntilanteeseen. Palvelut järjestetään pääsääntöisesti asiakkaan lähiympäristössä ja palvelut tuottaa usein palveluohjaaja tai joku palveluohjaajan kanssa toimivan yhteistyöryhmän jäsenistä. Ohjaus sisältää paljon arkipäivän käytäntöön liittyviä asioita ja niiden opettelua.
- **Asiakkaan itsemääräämisoikeutta korostava palveluohjaus:** Keskeistä tässä on asiakkaan oman toimintavoiman tukeminen, asiakkaan voimavarojen käyttöön otto ja asiakkaan liittyminen omaan yhteisöönsä sen täysivaltaisena jäsenenä, jolloin tukeudutaan suurelta osin asiakkaan omista verkostoista saatavaan sosiaaliseen tukeen. Asiakkaan itsensä tärkeinä pitämät asiat

määrittävät toimintaa ja sen tavoitteita ja viime kädessä asiakas tekee itseään koskevat päätökset. Työntekijällä on kumppanin rooli suhteessa asiakkaaseen.

- ***Siirtymävaiheen palveluohjaus:*** *Lähtökohtana on odotettavissa oleva muutos asiakkaan elämäntilanteessa, esim. opiskelun alkaminen tai päättyminen, muutto lapsuudenkodista tai asumisyksiköstä omaan asuntoon, laitoshoidosta avohoitoon. Siirtymävaiheen palveluohjauksessa korostuvat paitsi palveluohjaajan ja asiakkaan hyvä yhteistyö, myös eri organisaatioiden ja muiden tahojen saumaton yhteistyö. (Pietiläinen & Seppälä, 2003, 13.)*

Kaikki asiakkaat eivät tarvitse varsinaista palveluohjausta ja kaikki asiat eivät vaadi palveluohjausta, usein palveluohjauksellinen työote riittää täyttämään asiakkaan tarpeen. Palveluohjaus on oikeastaan tapa tehdä asiakastyötä ja se koskettaa kaikkia sosiaali- ja terveydenhuollontyöntekijöitä, jotka kohtaavat työssään erilaisissa elämäntilanteissa olevia asiakkaita ja heidän perheitään. Palveluohjauksellinen työote vahvistaa asiakkaan omien voimavarojen käyttöä ja näitä voimavaroja käyttäen vahvistetaan asiakkaan elämänhallintaa.

Palveluohjauksellista työtettä käyttävä työntekijä toimii seuraavasti:

- *Työntekijä kohtaa asiakkaan kokonaisvaltaisena ihmisenä*
- *Työntekijä osaa määrittää oman paikkansa ja oman työnsä merkityksen asiakkaan kokonaistilanteessa ja asiakkaan näkökulmasta.*
- *Työntekijä osaa määrittää oman paikkansa ja merkityksensä palveluiden kokonaisuudessa ts. suhteessa muihin asiakkaan kanssa toimiviin nähden.*
- *Työntekijä osaa ohjata tarvittaessa asiakkaat myös muiden palvelujen piiriin ja neuvoa heitä alustavasti palveluiden käytössä.*
- *Työntekijä osaa tunnistaa asiakasjoukostaan palveluohjauksesta mahdollisesti hyötyvät asiakkaat ja ohjata heidät palveluohjauksen piiriin. (Pietiläinen, E. Luentomoniste.2005)*

Edellä mainitut työntekijän toimintamallit ovat helposti tunnistettavia myös kotihoidonohjaajan työssä. Itsenäisesti asuvien kehitysvammaisten tukeminen on haastavaa ja lähes mahdotonta. toteuttaa ilman palveluohjauksellista työtettä.

Laukaan kehitysvammahuollolla on oma palveluohjaaja, jonka tehtäviin kuuluu myös itsenäisesti asuvien kehitysvammaisten palveluohjaus. Palveluohjaajalla on varsin suuri asiakasmäärä, noin 140 eri-ikäistä asiakasta. Palveluohjaajan tehtävinä ovat esim. alle 18-vuotiaiden kuntoutussuunnitelmien koordinointi, kehitysvammaisen omaishoidon päätökset sekä koululaisten HOJKS laadinnassa mukana oleminen sekä yhteistyö erityispäivähoidon kanssa. (Työnjako vammaistyössä kehitysvammahuollon osalta, 2011).

Palveluohjaajan työhön kuuluu myös itsenäisesti asuvien kehitysvammaisten kotona tehtävä kotihoidon- ja kuntoutusohjaus sekä itsenäisesti asuvien sairas- ja asiointikäynneissä avustaminen. Nämä tehtävät kuuluvat myös kotihoidonohjaajan työnkuvaan ja Laukaassa näitä onkin tehty työparina. Palveluohjaajalla on ollut runsaasti kotihoidonohjaukseen liittyviä tehtäviä, ennen kuin kotihoidon ohjaukseen saatiin kokoaikainen työntekijä. Näitä tehtäviä hoitaessaan palveluohjaaja on tietenkin antanut myös palveluohjausta asiakkaille ja käyttänyt palveluohjauksellista työotetta. On siis luonnollista, että kotihoidon ohjaaja toimii samassa tilanteessa samalla tavalla.

Kotihoidonohjaaja tapaa suurimman osan asiakkaista noin kerran viikossa ja on selvillä kokonaistilanteesta ehkä paremmin kuin palveluohjaaja, jota asiakas tapaa harvemmin. Toisin sanoen kotihoidonohjaaja voi huomata palveluohjauksen tarpeen nopeasti ja toimia tilanteen vaatimalla tavalla.

6 Hankkeen toteutus: Tulipalojen sammuttamisesta säännölliseen, suunnitelmalliseen ja tavoitteelliseen tukeen

Maaliskuun puolivälissä vuonna 2011 luin Keskisuomalaisen avoimet työpaikat ilmoituksen, jossa Laukaan kunnassa oli haettavana ohjaajan toimi kehitysvammaisten kotihoidonohjauksessa. Työ alkaisi seuraavana kesänä ja niinpä laitoin paperit menemään. Työhaastatteluun minut kutsuttiin 11.4.2012. Työhaastatteluun valintakri-

teerinä oli vaadittavan koulutuksen lisäksi, työkokemus kehitysvammaisten parissa, muu työkokemus sekä ammatillinen osaaminen. Samana iltapäivänä Laukaan kehitysvammahuollon asumispalvelujen johtaja soitti minulle ja kertoi, että minut on valittu toimeen. Tehtävään valinta kriteerinä oli mm. motivaatio, realistinen kuva tehtävästä, kyky itsenäiseen työskentelyyn ja työn suunnitteluun, vuorovaikutustaidot, joustavuus, kehittävä työote.

Pyysin vuorokauden miettimisaikaa, että voisin keskustella asiasta työtovereideni, esimieheni ja aviomieheni kanssa. Esimies lupasi minulle työvapaata aluksi neljä kuukautta, mikä oli uuden toimen koeaika ja työvapaata olisi mahdollista saada myös tuon jälkeen. Uusi työ vaikutti kiinnostavalta ja innostavalta, mutta en kuitenkaan halunnut irtisanoutua työstäni Jyväskylän kaupungilta.

Haastattelutilanteesta mieleeni jäi haastatteluryhmässä mukana olleen vs. palveluohjaajan sanat: Tähän asti yksin asuvien tukeminen on ollut tulipalojen sammuttamista, mutta nyt on mahdollisuus niitten estämiseen.

6.1 Kehitysvammaisten palvelut Laukaassa

Laukaan kunta on vireä, kohtuullisen suuri maaseutupitäjä sekä pinta-alaltaan että asukasluvultaan Keski-Suomessa Jyväskylän kupeessa. Asukkaita kunnassa on noin 18 500 ja ominaispiirteinä kunnalla on, että se muodostuu neljästä isommasta taajamasta. Nämä taajamat ovat kirkonkylä, Leppävesi, Vihtavuori ja Lievestuore. Kunnassa on kuitenkin paljon pienempiä kyliä ja välimatkat kylien ja taajamien välillä voivat olla pitkiäkin, kunnan pinta-ala on 825 km². Laukaan kuntaa voidaan pitää kasvukuntana, asukasluku on koko ajan nousussa. Jyväskylän ja Äänekosken työpaikat ovat vain parinkymmenen kilometrin päässä ja Laukaassa on pitkät perinteet myös teollisen alan työpaikoille. Asukasmäärän kasvaessa, myös peruspalvelujen tarve kasvaa, mutta ainakaan tällä hetkellä Laukaan kunta ei harkitse kuntaliitoksia.

(<http://www.laukaa.fi>)

Kehitysvammaisten palvelut Laukaassa, organisaatio ja toimintakulttuuri

Laukaan kunnan organisaatio on kohtuullisen matala, verrattuna esimerkiksi Jyväskylän kaupungin organisaatioon. Kunnanjohtaja johtaa kuntaa kunnanvaltuuston ja kunnanhallituksen ohjatessa toimintaa. Hallinto on jaettu viiteen eri osastoon, joista sosiaali- ja terveysosasto on yksi. Sosiaali- ja terveysosastoa johtaa osastopäällikkö, joka on Laukaassa sosiaalijohtaja, sosiaali- ja terveyslautakunnan ohjatessa. Sosiaali- ja terveysosasto on jaettu tulosityksiköihin ja kehitysvammaistenpalvelut kuuluvat sosiaalipalvelujen tulosityksikköön. Sosiaalipalvelujen tulosityksikköä johtaa myös sosiaalijohtaja. (Mts.)

Laukaan kunnan kehitysvammaistenpalvelut on jaettu kolmeen osaan; **palveluohjaukseen ja kuntoutukseen, asumispalveluihin sekä työ- ja päivätoimintaan**. Palveluohjauksessa ja kuntoutuksessa työskentelee siis palveluohjaaja sekä vammaispalveluiden sosiaalityöntekijä. Palveluohjaajan lähiesimiehenä toimii työ- ja päivätoiminnanjohtaja ja sosiaalityöntekijän lähiesimiehenä johtava sosiaalityöntekijä. Asumispalveluidenjohtajan vastuulla on kehitysvammaistenasumispalvelut, laitos- ja perhehoito sekä kunnan omat asumisyksiköt. Hän toimii myös lähiesimiehenä asumisyksiköiden henkilökunnalle sekä kotihoidonohjaajalle. (Työnjako vammaistyössä kehitysvammahuollon osalta, 2011).

Työ- ja päivätoiminnanjohtajan vastuualueeseen kuuluu aikuisten kehitysvammaisten työ- ja päivätoiminnan järjestäminen. Työ- ja päivätoimintaa järjestetään kunnan omassa toimintakeskuksessa kolmen ohjaajan voimin. Työtoimintaa ostetaan myös ostopalveluna jonkin verran Puustellin työkylästä. Avotyötoimintaan liittyvistä asioista ja avotyöläisten ohjaamisesta huolehtii työllistämispalveluiden ohjaaja. Työ- ja päivätoiminnan johtaja toimii lähiesimiehenä palveluohjaajan lisäksi, toimintakeskuksen henkilökunnalle sekä työllistämispalvelujen ohjaajalle. (Mts.)

Laukaan kunnan kehitysvammaisten palveluissa toimivan vakituisen henkilöstön määrä on noin 20 henkilöä, joten sillä perusteella yhteistyön ja informaation olettaisi toimivan kohtuullisen hyvin. Lähiesimiesten tavoitettavuus on hyvä, koska heidän

toimistonsa ovat olleet lähellä työntekijöitä, toimintakeskuksessa ja Jokelan asumisyksikössä. Asumispalveluiden johtajan toimisto on kuitenkin siirtynyt kesäkuussa 2012 Laukaan keskustaän virastotaloon. Tässä yhteydessä molempiin asumisyksiköihin nimettiin vastaavat ohjaajat, joiden vastuulle siirtyi henkilöstöhallinnon tehtäviä asumispalveluiden johtajalta.

Kahden johtajan malli kehitysvammaisten palveluissa jakaa vastuun asumiseen ja työ- ja päivätoimintaan. Kumpikin on siis keskittynyt omaan vastuualueeseensa ja tiedot toisen vastuualueista eivät ole kattavat. Asumisyksikön vastaavat ohjaajat sijaistavat esimiestään tarpeen vaatiessa ja työllistämispalvelujenohjaaja toimii oman esimiehensä sijaisena. Kehitysvammaisten palvelujen kokonaisuutta, toimintatapoja, asiakas- ja henkilöstöasioita käydään läpi noin kerran kuukaudessa kokoontuvassa Keva-ryhmässä. Ryhmään kuuluvat työ- ja päivätoiminnanjohtaja, asumispalveluiden johtaja, vammaispalveluiden sosiaalityöntekijä, palveluohjaaja, työllistämispalveluidenohjaaja, kotihoidonohjaaja, toinen vastaavista ohjaajista sekä erityislastentarhanopettaja tarvittaessa. Sosiaalijohtaja osallistuu ryhmän kokoontumisiin noin neljä kertaa vuodessa.

Historiaa

Laukaan kehitysvammaisten palvelujen historian juuret ulottuvat Suojarinteen kuntayhtymään. Toimintakulttuurissa tuntuu olevan vielä jonkin verran jäljellä tätä ”vanhaa hyvää aikaa”, mutta muutoksen tuulet puhaltelevat myös Laukaassa. Eivät toki niin voimakkaina kuin Jyväskylän kaupungissa, jossa organisaatio uudistusta on tehty voimakkaasti. Kehitysvammaiset ja vammaiset henkilöt ovat olleet osa Laukaata jo vuosikymmenien ajan. Kehitysvammaisten tyttöjen opetuskoti perustettiin jo 1920-luvulla Laukaan Kuhankoskelle. Kuhankosken opetuskoti muuttui sitten aikanaan erityisammattikouluksi, johon opiskelijat tulivat ympäri Suomea. Nykyisin Kuhankoski on osa Bovallius ammattiopistoa ja osa opetustoiminnasta jatkuu vielä jonkin aikaa Laukaassa ennen lopullista muuttoa Jyväskylään.

Kuhankoski liittyy myös vahvasti naapurissa toimivaan Puustellin työkylään. Yksi työkyylän perustaja jäsenistä oli Kuhankosken opetuskodin entinen johtaja. Ensimmäiset

osatyökykyiset työntekijät aloittivat työt kankaankutojina vuonna 1982. Työkylän väki on yhteisöllistä ja ollut mukana monissa Laukaan tapahtumissa ja järjestänyt niitä myös itse. Laukaassa toimii myös useita yksityisiä asumispalveluidentuottajia.

Edellä mainitut toimijat tuovat siis oman mausteensa laukaalaiseen elämänmuotoon ja ovat edesauttaneet erilaisuuden hyväksymistä kuntalaisten keskuudessa. Nämä toimijat ovat myös tärkeitä yhteistyökumppaneita Laukaan kehitysvammapalveluille. Heidän tekemäänsä työtä kehitysvammaisten parissa arvostetaan paljon, mutta erilaiset toimintatavat ja toimintakulttuurit aiheuttavat joskus väärinkäsityksiä ja ristiriitaja.

6.2 Kotihoidon ohjauksen taustaa ja nykyinen tarve

Itsenäisesti asuvien kehitysvammaisten ohjaus on ollut agendalla Laukaassa jo useamman vuoden ajan. Kehitysvammapalveluiden työntekijät ovat kokeneet, että tämä ryhmä jää liian vähälle huomiolle ja tuen tarvetta olisi paljon enemmän kuin sitä pysytään antamaan.

Maaliskuussa vuonna 2008 asia on ollut jo esillä Keva- työryhmässä ja silloin on pohdittu, miten itsenäisesti asuvien tukeminen parhaiten hoituisi. Palveluohjaajan asiakaskunnan lisääntyessä jatkuvasti, hänen resurssinsa eivät enää riittäneet, etenkin kun hän oli samanaikaisesti kehittämässä Laukaan vammaisten kuntoutuksen suunnittelun mallia. Asumispalvelujen johtajan ehdotus tilanteen helpottamiseksi oli, että Mäkelän asumisyksikön yhden osa-aikaisen ohjaajan työaika lisättäisiin 25 %:a, jonka hän sitten käyttäisi kotihoidon ohjaukseen. Kuntabyrokratiassa asian eteneminen on hidasta ja täyttölupa saatiin vasta vuoden 2009 alusta alkaen. Asiakkaita oli tuolloin yhdeksän ja työn sisältöä rakensi asumispalveluidenjohtaja, palveluohjaaja sekä työ- ja päivätoiminnanjohtaja yhdessä. Tässä vaiheessa oli jo tullut selväksi, että mainittu 25 %:a yhden ohjaajan työajasta ei tule riittämään ja vastaamaan tarpeeseen. (Koukka, 2012.)

Kehitysvammapalvelut ehdottivatkin vuoden 2010 henkilöstösuunnitelmaan yhden ohjaajan toimen lisäystä kotihoidonohjaukseen. Syksyllä 2009 oli jo lisätty toinen 25 %:a työaika kotihoidonohjaukseen asumisyksikön ohjaajalle. Tavoitteena oli siis saada seuraavalle vuodelle yksi kokoaikainen toimi, mutta tämä ei vielä mennyt kunnanvaltuustossa läpi ja vuodelle 2010 saatiin siis tuo 25 %:a lisää.

Käytännössä kotihoidonohjausta teki kaksi ohjaaja asumispalveluista sekä palveluohjaaja ja työllistämispalvelujen ohjaaja tekivät sitä jonkin verran oman työnsä ohella. Tilanteesta nousi käytännössä esille erilaisia haasteita ja myös ristiriitoja. Koska kotihoidonohjausta teki siis useampi työntekijä ja heillä oli vielä eri lähiesimiehet, oli muodostumassa kaksi tai useampia erilaista linjausta työn tekemiseen. Tämä aiheutti ongelmia esim. tiedonkulussa ja kustannusten kirjaamisessa (saman palvelun kustannuksia kirjattiin sekä asumispalveluiden että päivä- ja työtoiminnan menokohtiin). Kotihoidonohjauksessa palveluohjaajalla on myös tärkeä rooli ja tavoitteena oli, että kotihoidonohjaaja ja palveluohjaaja toimisivat ikään kuin työparina. Tässä tilanteessa työparin muodostuminen oli vaikeaa, koska työtä tekivät useat eri henkilöt.

Myös äkillisiin asiakkaiden kriisitilanteisiin vastaaminen oli vaikeaa, koska asumisyksikön työntekijöitä sitoi työvuorolista, eli hän saattoi olla yksin työvuorossa asumisyksikössä, eikä voinut näin ollen lähteä kotihoidonohjauksen tehtävään. Ongelmia tuli myös lomista ja sairaslomista, koska sijaiseksi ei aina saatu sellaista henkilöä, joka olisi voinut tehdä myös kotihoidon ohjauksen tehtäviä. Pelkona oli myös se, että yhden kokoaikaisen toimen resursointisuunnitelma hajoaa. (Koukka, 2012.)

Laukaan kunnan talousarviossa ja henkilöstösuunnitelmassa vuodelle 2011 oli hyväksytty puolikkaan ohjaajan lisäys kotihoidonohjaukseen. Näin ollen saatiin aikaiseksi yksi kokoaikainen toimi kun yhdistettiin aikaisemmat 25 %:a+25 %:a tähän 50 %:in. Asumisyksikön työntekijät siirtyivät kokoaikaisiksi työntekijöiksi Mäkelän asumisyksikköön ja siellä oleva kolmas ohjaajan toimi muutettiin osa-aikaiseksi (75 %). Tälläisellä kuviolla asumispalveluidenjohtaja ja osastopäällikkö lähtivät hakemaan sosiaali- ja terveyslautakunnalta toimen perustamista ja täyttölupaa. Lautakunta hyväksyi

ehdotuksen, samoin kunnanhallitus ja näin lähes neljän vuoden hivutustaktiikan jälkeen oltiin tilanteessa, että toimi voitiin laittaa hakuun. (Laukaan kunta, 2011).

6.3 Työhön ja asiakkaisiin perehtyminen

Kesäkuun puolessa välissä 2011 aloitin siis työt Laukaan kunnan palveluksessa. Esi- mieheni oli järjestänyt minulle mukavan pienen työhuoneen toimintakeskukselta. Työhuoneen sijoituspaikka oli siinä mielessä hyvä, että palveluohjaajan työhuone on samassa talossa ja Mäkelän asumisyksikkö on myös lähellä. Palveluohjaajan kanssa toimisimme työparina, joten päivittäiset kohtaamiset olivat tarpeen. Myös Mäkelän ohjaajien kanssa tehtävä yhteistyö alussa oli tärkeä, he olivat tehneet kotihoidon ohjausta ennen minua. Asiakkaiden kannalta työhuoneen sijainti ei kuitenkaan ollut paras mahdollinen, keskustassa oleva hiukan isompi työhuone olisi ollut ehkä asiakastapaamisiin parempi. Pääasiassa kuitenkin tekisin työtä jossain muualla kuin työhuoneessani eli asiakkaiden kotona.

Pari ensimmäistä työpäivää taisi mennä tutustumalla Laukaan kehitysvammapalveluiden työntekijöihin asumisyksiköissä ja toimintakeskuksella. Myös henkilöstöpalvelut ja sosiaalitoimisto kunnantalolla kuuluivat ensimmäisien päivien tutustumiskoh-teisiin. Laukaan keskustaan ja siellä oleviin palveluihin loin myös silmäystä, kun ajelin pitkin ja poikin kirkonkylän raittia. Totesin, että palveluita löytyi mukavasti papista parturiin, terveyskeskus, hammaslääkäri, optikko, vaateliikkeitä ja ruokakauppoja eli melkein kaikkea mitä saattaisin työssäni tarvita.

Asiakaskuntaan perehtymisen aloitin vierailemalla jokaisen asiakkaan luona. Ensimmäisellä vierailulla oli mukana joko kotihoidon ohjausta tehnyt ohjaaja tai palveluohjaaja. Kotihoidonohjauksen asiakkaita oli kesäkuussa 2011 kolmetoista, aviopareja tuohon määrän sisältyi kaksi eli kylässä käytiin 11 kodissa. Lisäksi oli tiedossa asiakkaita, jotka eivät vastaanottaneet aktiivisesti kotihoidonohjausta, tai heille ei ollut sitä aktiivisesti tarjottu. Entiset työntekijät ja palveluohjaaja olivat myös järjestäneet yhteisen retkipäivän mökille, jotta voisimme tutustua toisiimme ehkä rennoimmissa

merkeissä. Mökkiretkelle eivät kuitenkaan kaikki päässeet osallistumaan ja heihin tutustumista jatkettiin sitten kotioiloissa.

Sain myös paljon suullista tietoa asiakkaistani entisiltä ohjaajilta ja palveluohjaajilta. Heidän näkemyksenä kunkin asiakkaan tuen tarpeesta, persoonasta, toimintakyvystä, tavoista ja sosiaalisista taidoista, auttoivat minua orientoitumaan työhöni. Nyt jälkepäin vain harmittelen, kun en ole tehnyt enemmän muistiinpanoja noista kertomuksista. Myös asiakastieto järjestelmä Effican sain käyttööni, mutta siitä ei ollut suurtakaan hyötyä alkuun, koska sinne oli kirjattu aika vähän asioita, pääasiassa sairauden- ja terveydenhoitoon liittyviä tapahtumia. Palvelusuunnitelmia en vielä tuossa vaiheessa pystynyt lukemaan Efficasta, myöhemmin sain sinne myös luvat. Paperiversiot palvelusuunnitelmista kyllä löytyivät palveluohjaajana arkistosta ja paljon muutakin materiaalia, mitä pystyin hyödyntämään.

Palveluohjaaja ja entiset ohjaajat olivat täyttäneet myös hiukan kalenteriani ja sopineet asiakastapaamisista, joitakin lääkärissä käyntejä jne. Tuntui mukavalta kun minut oli huomioitu jo ennen kuin olin edes aloittanut työt. Esimies ja muut työntekijät ottivat minut todella hyvin vastaan, tunsin olevani tärkeä ja odotettu henkilö.

Pääsääntöisesti myös asiakkaat ottivat minut vastaan myönteisesti. Entiset ohjaajat olivat valmistelleet heitä muutokseen ja kertoneet tulostani, mikä helpotti tilannetta. Osaa asiakkaista varmaan jännitti uuteen ihmiseen tutustuminen, mutta kukaan ei käännäyttänyt oveltaan pois.

Asiakaskunnan kuvaaminen ja asiakaskunnan erityispiirteet

Eniten minua asiakkaissani yllätti se, että he olivat varsin iäkkäitä. Kahdeksan kolmetoista oli yli 50-vuotiaista, kolme yli 40-vuotiaista ja vain kaksi (aviopari) oli alle kolmenkymmenen. Toinen yllättävä asia oli, että kukaan asiakkaistani ei käynyt toimintakeskuksessa työ- ja päivätoiminnassa. Yli 65-vuotiaat asiakkaat olivat jo kansaneläkkeellä, oltuaan sitä ennen työssä Puustellin työkylässä kymmeniä vuosia. Puustellissa oli edelleen töissä viisi asiakasta ja loput olivat avotöissä joko Laukaan kunnan yksiköissä tai yksityisissä yrityksissä. Kolmas yllättävä asia oli kohtuullisen hyvä toimintakyky ja hyvät sosiaaliset taidot.

Erityispiirteenä asumisen suhteen, voisi mainita sen, että lähes puolet näistä asiakkaistani asui omistusasunnossa. Tämä tietenkin tuo asumiseen omat haasteensa, omistusasunnossa vastaat itse asunnon kunnossapidosta, remonteista jne. Omistusasunnoissa asuvat asiakkaat ovat tai ovat olleet Puustellissa töissä. Puustellin työkylän periaatteisiin onkin kuulunut, että siellä työskentelevät ovat työsuhteessa, saavat oikeaa palkkaa ja heitä on myös sieltä käsin ohjattu omistusasunnon hankintaan. Asunnon omistamisessa ei ole mitään pahaa, mutta se saattaa aiheuttaa taloudellisia vaikeuksia ja siten elämänlaadun heikentymistä, varsinkin niille asiakkaille jotka ovat jo jääneet eläkkeelle. Mietin myös sitä, miten asiakkaan omaisuudelle käy kun hänestä aika jättää. Rintaperillisiä ei ole kellään, vanhemmat ovat kuolleet ja lähimmät sukulaiset saattavat olla sisaruksia tai heidän lapsiaan. Kaikilla ei ole edes näitä lähisukulaisia. Omistusasuntoon kiinnitetyt varat voisi käyttää myös itseensä, panostaa omaan hyvinvointiinsa ja parantaa näin elämänlaatuaan. Totta on kuitenkin myös se, että suomalainen yhteiskunta arvostaa asunnon omistamista.

Yhtenä erityispiirteenä voisi myös mainita tavarantalouden. Jostain syystä lähes kaikilla asiakkailla oli asunnoissaan, varastoissaan ja kellarikomeroissaan valtavasti tavaraa ja suurin osa siitä on tarpeetonta. Tavaramäärä vaikeuttaa esim. siivoamista ja aiheuttaa näin jopa terveydellisiä haittoja. Tavarasta luopuminen on vaikeaa ja vaatii ohjaajalta hyviä neuvottelutaitoja, että jostain voidaan luopua. Yhtenä syynä tavarankertymiseen on, että ei ole ketään kenen kävisi niitä läpi eikä ole ketään, joka veisi niitä pois, kierrätykseen, kirpputorille tai kaatopaikalle.

Asiakasmäärään tuli muutoksia syksyn 2011 aikana, kaksi uutta asiakasta tuli palvelun piiriin. Molemmat asuivat Lievestuoreella, joka tarkoitti käytännössä sitä, että olin yhden päivän viikosta siellä. Toinen näistä asiakkaista oli yllätys koko Laukaan kehitysvammapalveluille, hänen olemassa olostaan ei tiedetty ja hän ei ollut koskaan vastaanottanut kehitysvammahuollon palveluja. Asiakas ja hänen äitinsä olivat olleet kylläkin kotihoidonpalvelujen piirissä, mutta kehitysvammapalvelut saivat tiedon, vasta kun äiti joutui laitoshoitoon. Tässä tapauksessa ihmeteltiin kovasti kuinka sosiaalipalvelujen sisällä tapahtuva tiedottaminen hoituu.

Syksyn kuluessa päädyttiin myös palveluohjaajan kanssa ratkaisuun, jossa hän otti päävastuun kolmesta asiakkaasta. Nämä asiakkaat olivat sellaisia, jotka eivät varsinaisesti vaatineet säännöllisiä kotikäyntejä. Heidän tuen tarpeensa olivat sellaisia, että palveluohjaaja pystyi ne hoitamaan oman työnsä ohella. Myös työllistämispalvelujen ohjaajalla oli ns. muutama kotihoidonohjauksen asiakas, jotka ehdottomasti eivät halunneet ketään muuta henkilöä kotiinsa. Mielestäni tässä tapauksessa täytyi kunnioittaa asiakkaiden tahtoa ja olla hyvillään siitä, että he kuitenkin suostuivat ottamaan vastaan palvelua.

Asiakkaiden määrä pysyi aika muuttumattomana siihen asti kun lopetin työt kesäkuulla 2012. Säännöllistä ohjausta saavia asiakkaita oli tuolloin neljätoista, jotka siis siirtyivät seuraajani ohjattavaksi. Naisia näistä oli kahdeksan ja miehiä siis kuusi. Naisista yli viisikymppisiä oli kuusi, miehistä kaksi. Neljällä asiakkaalla on 2-typin diabetes, kahdella heistä on tablettilääkityksen lisäksi myös pistoslääkitys. Yhdellä asiakkaalla on sekä 1-typin diabetes, että epilepsia sekä vaikea migreeni. Epilepsiaa esiintyy myös toisella asiakkaalla, mutta on pysynyt lääkityksellä kurissa. Muutamalla on verenpainetta alentava lääke. Verenpaineita ja verensokeria sekä painoa tarkkailaan muillakin ennalta ehkäisyksi. Vakavia silmäsairauksia on kahdella asiakkaalla. Psykiatrian poliklinikan palveluja käyttää säännöllisesti yksi henkilö. Mielialalääkitystä on kuitenkin lähes jokaisella.

6.4 Asiakkaiden toiveet ja odotukset

Asiakkaiden toiveista ja odotuksista sain jonkin verran tietoa entisiltä ohjaajilta ja palveluohjaajilta. Varsinaisesti ne selvisivät työn edetessä ja kun tutustuin asiakkaisiin paremmin. Asiakkaiden oli varmaan vaikea aluksi ymmärtää sitä, että minulla olisi heille enemmän aikaa ja kävisin säännöllisesti heitä tapaamassa. Aikaisemmin heidän kanssaan käväistiin lääkärissä tai käytiin pikaisesti vaateostoksilla. Seuraavasta ohjauskäynnistä ei ollut tietoaakaan ja se saattoi olla vasta kun asiakkaalla oli seuraava lääkärikäynti.

Erillistä kartoitusta tai suunnitelmaa tuen tarpeesta tai odotuksista ja toiveista kotihoidonohjaus kohtaan ei ollut olemassa. Palvelusuunnitelmassa (LIITE 1) on kohta 5, jossa kysytään asiakkaan toimintakykyä ja avuntarvetta päivittäisissä toiminnoissa ja kohta 8, missä kartoitetaan palvelujen tarvetta. Tässä kohdassa kysytään asiakkaan toivomuksia palveluista. Palvelusuunnitelma onkin enemmän yhteenvetolomake asiakkaan elämäntilanteesta ja mahdollisista uusista palvelujen tarpeista. Tällä hetkellä Laukaan kunnassa käytössä oleva palvelusuunnitelma ei ole kovinkaan asiakaslähtöinen eikä asiakkaan elämäntilannetta kartoittava, vaan palvelee paremmin viranomaisia.

Toiveiden ja odotusten toteuttaminen alkoi siitä, kun menin ensimmäisiä kertoja asiakkaan luokse yksin. Ensimmäinen käynti oli tutustumista, jutustelua ja suunnittelua siitä, milloin tulisin seuraavan kerran ja mitä tehtäisiin. Mitä asiakas haluaa, missä hän tarvitsee tukea, mikä asia on hoitamatta ja miten hän haluaisi sen hoidettavan. Syksyä kohti mentäessä asiakkaiden tuen tarpeet tulivat aina vain paremmin selville. Suuri osa asiakkaista tarvitsi tukea ja apua terveyden- tai sairaanhoitoon liittyvissä asioissa. Ohjaaja haluttiin mielellään mukaan lääkärin ja hoitajan vastaanotoille. Ohjaajan tuki vastaanottotilanteessa oli tärkeä ymmärretyksi tulemisen vuoksi ja myös, että he itse ymmärtävät mitä heille sanotaan. Myös vastuunjakaminen lääkityksestä ja muutenkin oikeasta hoidosta, oli asiakkaille tärkeää. Henkilöt, joilla oli paljon lääkitystä, olivat huojentuneita siitä, että joku jakoi lääkkeitä annostelijaan hänen kanssaan. Monen kohdalla paneuduttiin myös erikoislääkäreillä (silmä-, hammas- ja nauttentautienlääkärit) käynteihin, jotka olivat olleet vuosia hoitamatta.

Isot odotukset kohdistuivat myös kodin siisteyteen ja järjestykseen. Aikaisemmin mainitsemani tavarankäytön määrä näkyi lähes jokaisessa kodissa. Järjestyttä ja siisteyttä on vaikea pitää yllä, kun ympärillä on paljon tarpeetonta tavaraa. Muutamat asiakkaat käyttivät yksityisen siivousyrityksen palveluja ns. viikkosiivoukseen, jotkut siivosivat itse, ja jonkun luona saattoi jopa kotihoito vähän siivota. Usean asiakkaan ykköstoive oli, että auttaisi siivoamaan vaatekaapit, keittiönkaapit tai varaston. Apua tarpeettoman tavarankäytön pois viemiseen roskiin tai kierrätykseen tarvittiin, autoni olisi hyvä apuväline tässä. Myös mahdollisissa muutoissa avustaminen ja siihen liit-

tyvät järjestelyt koettiin tarpeelliseksi. Asumiseen ja sen mukavuuteen olennaisesti liittyvä asunnon kunnossapito oli asiakkaille tärkeä asia. Korjauksiin ja pikkuremontteihin kaivattiin apua. Samoin kodinkoneitten hankinta koettiin vaikeaksi hoitaa ilman apua. Talous- ja raha-asioiden hoitamisessa tarvittiin tukea edunvalvonnasta huolimatta.

Kotihoidonohjaukselta odotettiin myös apua yksinäisyyteen, työelämästä pois jääneet asiakkaat tunsivat olonsa yksinäiseksi, koska heidän sosiaaliset suhteensa olivat olleet sidoksissa työpaikkaan. Asiakkaat odottivat, että joku tulisi käymään säännöllisesti, joku jonka kanssa voisi käydä kaupassa, asioilla, kahvilla, lenkillä, jutella. Odotuksena oli myös erilaisten matkojen ja retkien järjestäminen, tapahtumiin osallistuminen tai niihin ohjaaminen.

6.5 Omat odotukseni kehittämishankkeesta

Johdannossa mainitsin jo niitä syitä, miksi yleensä hain tätä toimea. Odotukseni vaihtelusta ja irtiotosta toimintakeskus työstä toteutuivat. Myös odotukseni opinnäytetyön tekemisestä, kehittämishankkeen muodossa, onnistui. Pystyin myös hyödyntämään aikaisempia palveluohjauksen erikoistumisopintoja erittäin hyvin.

Minulla oli jonkinlainen käsitys kotihoidonohjauksesta, Vaajakoskella itsenäisesti asuvien kehitysvammaisten ohjausta oli toteutettu yli viisi vuotta yhden ohjaajan työpanoksella. Luulin tietäväni mihin olin päättäni pistämässä, mutta yllätyin siitä, kuinka vähän asiakkailla oli kontakteja muihin kehitysvammaisten palvelujen henkilöstöön. Vaajakoskella olin tottunut siihen, että itsenäisesti asuvat asiakkaat käyvät ainakin yhtenä päivänä viikossa toimintakeskuksella toiminnassa ja viikonloppuisin heillä on mahdollisuus tarvittaessa olla yhteydessä asuntolaan. Heille on siis rakennettu aika kattava turvaverkko myös niihin hetkiin kun avoasumisenohjaaja ei ole työssä. Avoasumisenohjaajalle palkataan myös aina sijainen loma-ajoksi.

Odotin, että asiakaskuntani olisi nuorempaa, ehkä vasta kotoa muuttaneita nuoria, jotka tarvitsevat ohjausta kodinhoidossa eli siis siivouksessa, ruuanlaitossa ja vaatehuollossa. Ehkäpä saisin ”opettaa” jonkin nuoren asumaan itsenäisesti. Kun minulle selvisi, että asiakkaani olivat enimmäkseen itseäni vanhempia, elämäkokemusta omaavia, jo vuosia itsenäisesti asuneita, odotukseni ”opettajana” olosta haihtuivat. Asiakkaiden luottamuksen ansaitseminen tapahtui odotuksiani nopeammin. Tunsin pääseväni sisälle heidän elämäänsä ja arkeensa jo muutaman tapaamisen jälkeen. Syynä tähän varmasti oli se, että käynneistä sovittiin aina etukäteen. He osasivat odottaa minua sekä valmistella tapaamista ja mitä silloin tapahtuisi.

Odotin myös, että asiakkaissa olisi enemmän ns. haastavia tapauksia. Heitä, joilla on luontainen tapa sotkea asiansa ja joiden selvittämiseen menee paljon aikaa. Tällaisia asiakkaita ei oikeastaan ollut, joitakin hiukan vaativampia asiakkaita kylläkin. Itsenäisesti tehtävää työtä odotin myös, eikä työnantaja tai esimies oikeastaan puutunut työn tekemiseeni millään tavalla. Esimies tietenkin oli kiinnostunut työstäni ja asiakasasioista keskusteltiin mahdollisuuksien mukaan, mutta minun ei tarvinnut raportoida esim. asiakaskäynneistä mitenkään. Itsenäisessä työskentelyssä on hyvät puolensa, mutta olen tottunut tekemään työtä työyhteisössä ja työkaverit ovat minulle tärkeitä, heidän kanssaan voi jakaa asioita, joten varsinaisen työyhteisön puuttuminen oli minulle yllätys.

Jyväskylän kaupungin suuressa organisaatiossa työskentelyn vastapainoksi odotin pienemmässä kunnassa toimimista. Jyväskylän kaupungin toimintakulttuuri on mielestäni edelleen byrokraattinen ja ylhäältäpäin ohjattua, vaikka organisaatiomuutos eteneekin. Laukaan matalamassa organisaatiossa, yksittäinenkin työntekijä saa äänensä kuuluviin, jos vain haluaa. Tämä odotus täyttyi kohdallani ja tunsin olevani osallisena suunnittelussa ja päätöksenteossa, kun olin Keva-työryhmän jäsen.

Työn liikkuvuus oli myös odotettavissa, koska olihan jo haku vaiheessa tullut selväksi, että omaa autoa tarvittaisiin. Kilometrejä auton mittariin tulikin vuoden aikana kiitettävästi. Ajatuksena oli myös, että säästäisin matkakorvauksissa ja ajelisin Laukaan kirkonkylällä jonkin verran pyörällä. Huomasin pian, että pyörä on liian heppoinen

kulkuväline, kun pitää hoitaa viikon ruokaostokset tai viedä tavaraa kirpputorille tai kierrätykseen. Kaikilla asiakkailla ei ollut VPL-matkoja, joten asiointia ja ostoksia hoidettiin paljolti minun autollani, jo ajan säästämisen vuoksi.

Minulla ei ollut mitään suuria odotuksia työtä kohtaa, läksin siihen avoimin mielin, tekemään ja oppimaan jotain uutta ja erilaista. Ammatillisesti odotin uusia haasteita ja erilaista näkökulmaa, henkilökohtaisesti halusin vaihtelua ja itsetuntemuksen lisääntymistä, vastauksen siihen pystynkö ja osaanko tehdä muutakin, kuin ohjaajan työtä toimintakeskuksessa.

6.6 Asiakkuuslomakkeen tarve ja luominen

Kotihoidonohjauksen asiakkaista saatava tieto oli mielestäni aika hajanaista ja kaipasinkin jo työn aloittamisen alkuvaiheessa lomaketta, johon kotihoidon ohjauksen kannalta tärkeät asiat olisi koottu yhteen. Asiakastiedot perustuivat palveluohjaajan ja entisten ohjaajien kertomuksiin, joista tein satunnaisia muistiinpanoja, kalenterimerkintöihin, palvelusuunnitelmiin sekä Effican asiakaskertomuksiin. Jonkin tiedon tai tapahtuman etsiminen vei paljon aikaa ja saattoi olla etten löytänyt sitä ollenkaan.

Lomakkeen luomisesta oli ollut jo joskus aikaisemmin puhetta eli tarve oli huomattu. Esteenä oli ollut kuitenkin se, että lomakkeen luominen vie aikaa, paperityö lisääntyy, ja asiakaspapereita koettiin olevan muutenkin liikaa. Itse tunsin lomakkeen tärkeäksi ja työtä helpottavaksi. Kotihoidonohjauksen asiakasmäärä ei kuitenkaan ole suhteetoman suuri ja lomakkeen täyttäminen onnistuisi kotikäynnin yhteydessä. Kannettavalla tietokoneella tämä tietysti olisi ollut tosi helppoa, nyt asiat täytyisi kirjoittaa käsin lomakkeella ja siirtää sitten sähköiseen muotoon. Asiakkuuslomaketta voisi käyttää samalla tavoin kuin palvelusuunnitelmaa ja sen rinnalla, eli käydä se säännöllisen väliajoin asiakkaan kanssa läpi ja kirjata muutokset.

Asiakkuuslomakkeen luominen olisi myös konkreettinen tehtävä opinnäytetyössäni ja myös esimieheni näytti vihreää valoa asialle. Lomakkeen luominen ei kuitenkaan ollut mikään yksinkertainen asia. Lomakkeen tulee olla asiakaslähtöinen, monta osa- aluetta kattava, ei liian laaja tai suppea, käytettävyys oli huomioitava, samoin sen sähköinen muoto jne.

Työstin lomaketta useamman kuukauden ajan talvella 2011–12 ja käytin apuna olemassa olevia lomakkeita kuten Kelan tutkimusosaston IPA-lomaketta, Jyväskylän kaupungin kotihoidon ennalta ehkäisevä kotikäyntilomaketta sekä Laukaan kunnan omaa kehitysvammahuollon palvelusuunnitelmalomaketta sekä EHO-lomaketta (erityishuolto-ohjelma lomake). Lomakkeesta syntyi monenlaisia versioita, joita sitten joko itse hylkäsin tai hylkäsimme ne yhdessä ohjaavan opettajan kanssa. Esimieheni oli pitkään pois työstä, joten hänen kanssaan en asiasta oikeastaan neuvotellut. Palveluohjaaja oli verrattomana tukena, hän oikoluki versioitani ja antoi hyviä vinkkejä. Viimeisin ja nyt käytössä oleva asiakkuuslomake (LIITE 2.) valmistui maaliskuussa 2012, juuri samoihin aikoihin kun päätin palata takaisin Vaajakoskelle. Kevät oli tästäkin syystä kiireistä aikaa, joten itse en ehtinyt käyttää lomaketta kuin muutaman asiakkaan kanssa, joten palaute lomakkeesta tulee seuraajaltani.

6.6.1 Asiakkuuslomakkeen sisältö

Sisällön laadinta olikin melkoinen urakka, koska ihmisen elämään mahtuu monenlaisia asioita. Kotihoidonohjauksessa täytyy ottaa huomioon ihminen kokonaisuudessaan, eikä vain jotakin tiettyä osa-aluetta. Asiakkaiden tuen tarpeet ovat hyvinkin erilaisia ja painottuvat eri tavalla. Lomakkeessa pitäisi huomioida kaikki ne asiat, mitkä voivat vaikuttaa asiakkaan elämänhallintaan ja hyvinvointiin. Myös työntekijän kannalta pitäisi huomioida lomakkeen käytettävyys ja sen ymmärrettävyys sekä asiakkaalle että työntekijälle. Totesin, että tätä lomaketta en olisi voinut tehdä työn aloittamisen alkuvaiheessa, koska en tuntenut asiakkaitani ja heidän tarpeitaan riittävästi.

Lomakkeen alussa on asiakkaan perustietojen lisäksi mahdollinen työpaikka ja – aika, mahdollinen edunvalvoja yhteystietoineen sekä kotihoitotiimi, jos sellainen on. Sairaudet, lääkitys ja omalääkäri sekä erityissairaanhoidon tiedot tulevat esille perustieto osiossa. Lähisukulaiset ja ystävät voidaan myös merkitä tähän.

Monille asiakkaille heidän taloudellinen tilanteensa on hiukan epäselvä, joten tulot ja käyttövarat kirjataan mahdollisuuksien mukaan. Edunvalvonnassa olevien asiakkaiden kohdalla käyttövarojen saaminen on varsin kirjavaa, joten esim. hankintojen suorittaminen on helpompaa jos tiedetään milloin ja miten paljon rahaa tulee tilille. Seuraavassa osiossa käydään läpi asuntoa, asunnon ja piha-alueiden kunnossapitoon liittyviä asioita. Nämä asiat olivat varsin työllistäviä ja yhteydenpito isännöitsijään ja huoltoyhtiöön helpottuvat huomattavasti kun yhteystiedot ovat ajan tasalla. Myös kodin merkitystä ja viihtyvyyttä kartoitetaan tässä osiossa.

Seuraavissa osioissa käydään läpi niitä asioita, joissa kotihoidonohjaaja tukea tarvitaan käytännössä eniten. Nämä ovat kodinhoitoon, ruokailuun ja ravitsemukseen sekä erilaiseen asiointiin liittyviä asioita. Ostokset, virastoissa asioinnit, terveyden – ja sairaanhoitoon liittyvät asioinnit, raha-asioiden hoitamiseen liittyvät asioinnit ovat lähes jokapäiväisiä työtehtäviä.

Viimeinen, mutta ei vähäisin osio, liittyy asiakkaan omaan hyvinvointiin. Siinä keskitytään liikkumisen ja henkilökohtaisen hygienian lisäksi, myös vapaa-ajan viettoon ja harrastustoimintaan. Käydään läpi yhteydenpito sukulaisiin ja ystäviin sekä paneudutaan asiakkaan omiin voimavaroihin ennen, nyt ja tulevaisuudessa.

Asiakkuuslomakkeen tarkoitus on olla työntekijän ja asiakkaan yhteinen työväline. Työntekijä pystyy saamaan siitä helposti selville asiakasta koskevat perustiedot, mutta sen avulla voidaan nostaa keskusteluun myös vaikeampia asioita asiakkaan elämässä ja miettiä yhdessä kuinka niitä voitaisiin parantaa.

7 Hankkeen arviointia

Kehitysvammaisten kotihoidonohjaus on siis ollut palvelumuotona Laukaassa jo muutamana vuoden ajan, sitä kuitenkin ei hoidettu kokoaikaisesti, joten olin ensimmäinen kokoaikainen toimenhaltija. Siinä mielessä olin luomassa uutta mallia tähän palvelumuotoon, kehittämässä työtä ja tekemässä kehittävää työntutkimusta tämän opinnäytetyön kautta. Olen aikaisemmissa luvuissa kuvannut sitä toimintatapaa, mitä työssä on käytetty ja niitä ongelmia, mitä sen toteutukseen on liittynyt. Myös toiminnan kehityshistoriaa ja mahdollisia ristiriitoja olen käynyt läpi. Uutta toimintamallia kehitin kokonaisvaltaisesti asiakastyössä sekä suunnittelemalla asiakkuuslomakkeen. Toimintamallin uudistamista vaativat sekä asiakkaiden tuen tarpeet, mutta myös työnantajan puolelta asetetut taloudelliset tavoitteet. Kehittävässä työntutkimuksessa olennaista on myös uuden toimintatavan arviointia, kuinka aikaisemmat ristiriidat on ratkaistu, kuinka uusi toimintamalli on toteutunut ja kuinka kehittämisprosessi on edennyt.

7.1 Asiakkaiden kokemukset

Asiakkaiden kokemukset säännöllisestä, suunnitelmallisesta ja tavoitteellisesta kotihoidonohjauksesta ovat mielestäni positiiviset. Aika nopeasti he oppivat siihen, että tulen säännöllisesti käymään ja silloin tehdään sitä, mitä edellisellä kerralla oli suunniteltu. Asiakkaat kokivat, että oli helpottavaa kun sai asiointiin apua ja tukea silloin kun sitä tarvitsi. Tietysti, joskus jouduin tuottamaan pettymyksiä, kun päällekkäisyyksien vuoksi en päässyt mukaan, mutta ne olivat harvinaisia. Asiakkaiden tarpeet eivät aina ole kelloon sidottuja, joten myös iltaisin ja viikonloppuisin tapahtuvaa ohjausta ja toiminnan järjestämistä kaivattiin.

Asiakkaiden kokemuksia ja asiakastyytyväisyyttä annettua palvelua kohtaan kartoitin keskustelemalla heidän kanssaan sekä laadin myös yksinkertaisen muutaman kohdan palautelomakkeen (LIITE 3), johon vastattiin rasti ruutuun menetelmällä. Palautelomakkeessa oli viisi väittämää, jotka koskivat kotihoidonohjausta palveluna. Väittämi-

en näkökulma oli positiivinen ja asiantilaa parhaiten kuvaavia vaihtoehtoja annettiin kolme; samaa mieltä, ei samaa eikä eri mieltä, eri mieltä. Palautelomakkeessa oli myös avoin kohta, johon asiakas halutessaan sai kirjoittaa kommenttejaan kotihoi-
donohjauksesta.

Palautelomakkeesta kerroin asiakkaalle kotikäynnin yhteydessä. Otin myös selvää tarvitseeko joku apua sen täyttämiseksi. Muutamat asiakkaat halusivat apua ja palveluohjaajalla työharjoittelussa oleva sosionomiopiskelija auttoi heitä siinä. Palaute-
lomakkeita annettiin neljälletoista asiakkaalle ja yksitoista niistä palautui, eli palau-
tusprosentti oli lähes 79 %. Palautusaikaa lomakkeeseen annoin seuraavaan koti-
käyntiin saakka eli käytännössä viikosta kahteen viikkoon. Palauttamatta jääneistä
lomakkeista kyselin asiakkailta muutaman kerran, mutta uusia lomakkeita en kuiten-
kaan laittanut jakoon. Tähän oli syynä se, että mielestäni palauttamaton lomake, sen
hukkaaminen tai vastaushaluttomuus, kertoo myös jotakin palvelusta ja sen suhtees-
ta palvelunsaajaan. Ehkä palvelu ei ole kohdannut asiakasta, hänen haluamallaan
tavalla tai sitten lomakkeiden täyttö ei kiinnosta tai sitä ei nähty tärkeänä, koska pa-
lautteesta ei ollut varsinaisesti hyötyä asiakkaalle itselleen.

Palaute annettiin nimettömänä ja palautus tapahtui suljetussa kirjekuoressa. Avaisin
kaikki palautteet yhtä aikaa, kävin ne läpi ja vastaukset olivat lähes jokaisessa saman-
suuntaiset. Eli asiakkaat olivat samaa mieltä väittämien kanssa. Yksi asiakas ei osan-
nut sanoa, oliko hän saanut kotihoi-
donohjausta riittävän nopeasti ja yksi ei osannut
sanoa, oliko hänellä ollut mahdollisuus osallistua kotihoi-
donohjauksensa suunnitte-
luun. Avoimessa kohdassa oli kommentteja yhdeksältä asiakkaalta ja ne olivat hyvin
positiivisia. Kiitoksia tuli mm. hyvästä avusta, hyvästä yhdessä olostä, lääkäriasioiden
hoitamisesta, kaupassa käymisestä, kyydeistä, vapaa- ajan ohjelman järjestämisestä,
juttelamisesta ja hyvästä työstä. Osa kiitoksista kohdistui suoraan minuun ja per-
soonaani. Mielestäni asiakkaiden kokemukset ovat olleet hyvin positiivisia enkä epäi-
le, ettei niin olisi edelleenkin. Työntekijän oma persoona vaikuttaa tietysti työn te-
kemiseen ja työnteeseen eli asiakkaisiin. Oma persoona on työväline eikä tämä
työ onnistu ilman sen käyttämistä.

7.2 Esimiehen kommentit

Esimieheni, asumispalvelujen johtajan kanssa kävimme keskustelua useammankin kerran sekä kotihoidonohjauksesta, että myös opinnäytetyöstäni. Ilmaisin hänelle jo työtä vastaanottaessani, että haluaisin tehdä opinnäytteeni tästä työstä ja sen kehittämisestä. Hän suhtautui asiaan erittäin myönteisesti ja lupasi tukea tarvittaessa. Esimiehen osalle tulee arvioinnissa edustaa työelämää. Toiveita, siitä, mitä opinnäytetyössä tutkittaisiin tai kehitettäisiin, ei hänellä varsinaisesti ollut. Esimieheni mielestä oli hyvä, että palvelumuodon ja toimintamallin kehittäminen kirjoitettaisiin auki, käytäisiin läpi historiaa, nykyisyyttä ja pohdittaisiin tulevaisuutta. Pitkäjännittisyys ja suunnitelmallisuuden puute oli ollut ongelmana aikaisemmin ja esimiehen pitkä aikainen toive, kokoaikaisesta ja vakituisesta toimesta oli vihdoinkin toteutunut.

Esimieheni kertoi, että kotihoidonohjaus oli ja on hänen ” lempi lapsensa”. Olen aikaisemmin kertonut kotihoidon ohjauksen historiasta ja kuinka sitä on aikaisemmin toteutettu Laukaassa. Asumispalvelujen johtaja on käyttänyt paljon voimavarojaan siihen, että kotihoidonohjaus on saatu tähän muotoon. Myös aikaisemmin kotihoidon ohjausta tehneet työntekijät ja palveluohjaaja ovat olleet mukana luomassa mahdollisuuksia ja ajaneet omalta osaltaan läpi ajatusta siitä, että kokoaikaista ja vakituista kehitysvammaisten kotihoidonohjausta Laukaassa tarvitaan. Kotihoidonohjausta pidettiin kivana uutena asiana ja se oli tavallaan heidän yhteinen juttunsa. Kahden ohjaajan voimin tehty 25 % + 25 % toimi hyvin, koska ohjaajien persoonat kohtasivat ja he toimivat hyvin työparina, mutta ajallisesti työaika ei ollut riittävä kotihoidonohjaukseen asiakasmäärän lisääntyessä.

Kun silloinen sosiaalilautakunnan puheenjohtaja, soitti esimiehelleni ja halusi tietää lisää kotihoidonohjauksesta ja ilmaisi kiinnostuksensa asiaa kohtaan, antoi se uskoa siihen, että kokoaikainen toimi perustettaisiin. Uuden toimen perustaminen kunnan kehitysvamma palveluihin nykypäivänä on harvinaista herkkua. Esimieheni sanojen mukaan: ” se oli huippujuttu ”. Hänellä itsellään oli suuri luottamus ja odotukset sii-

hen, että kotihoidonohjauksesta on hyötyä ennen kaikkea asiakkaille, mutta myös suuri taloudellinen hyöty Laukaan kunnalle. Kotihoidonohjauksella on pystytty turvamaan asiakkaiden asumista omissa kodeissaan ja palveluasumiselta on välttytty tai siirtymistä siihen on voitu pitkittää.

Esimieheni mielestä hänen odotuksensa uutta palvelumuotoa kohtaan ovat toteutuneet. Palvelu on vastannut tarpeeseen ja tulipaloja voidaan nyt ennalta ehkäistä. Palvelumuotoa tulee hänen mielestään kuitenkin kehittää jatkuvasti, pohdittava palvelun laajuutta tai palvelun rajaamista. Asiakkaiksi olisi yhä enemmän tulossa myös henkilöitä, joilla ei ole varsinaista kehitysvamma diagnoosia, heidän itsenäisen asumisensa tukeminen tulee olemaan haaste tulevina vuosina. Keskustelua on myös herättänyt se, että miksi muille erityisryhmille ei ole tarjolla samankaltaista palvelua. Kehitysvamma-alalla työskenteleviltä vaaditaan välillä perusteluja asiakaslähtöisyyden toteuttamiseen.

Tällä hetkellä kotihoidonohjauksen asiakkaina on varsin vähän nuoria henkilöitä, mutta tulevaisuudessa heitä tulee olemaan enemmän. Esimieheni pitää hyvänä sitä, että vanhemmille voidaan kertoa tällaisen palvelun mahdollisuudesta, jo ennen kuin kotoa pois muuttaminen on ajankohtaista. Hänen näkemyksenä on, ettei nuoria tulisi tukea asumiseen asuntolassa.

Esimieheni tapaa harvoin kotihoidonohjauksen asiakkaita, mutta silloin kun hän satunnaisesti tapaa jonkun, on ensimmäinen puheenaihe; mitä kotihoidonohjaajan kanssa on tehty tai mitä asioita hän on hoitanut. Esimieheni mielestä tämä kertoo asiakastyytyväisyydestä ja siitä kuinka tärkeänä palvelua pidetään.

7.3 Itse arviointia ja omia tuntemuksia

Omat tuntemukseni kotihoidonohjaajan työstä ovat erittäin positiiviset, siitäkin huolimatta, että päätin jättää toimen vuoden jälkeen ja palata takaisin toimintakeskuksen ohjaajan työhön.

Onnistuin mielestäni erittäin hyvin luomaan luottamuksellisen suhteen asiakkaisiini. Molemminpuolinen luottamus on erittäin tärkeää työn onnistumisen kannalta. Tavoitteita on vaikea asettaa ja tulevaisuutta suunnitella, jos ei ole luottamusta siihen, että molemmat hoitavat osuutensa. Toisaalta minua askarrutti se, että pitävätkö asiakkaat minua enemmän ystävänä kuin työntekijänä. Erilaiset pikkulahjat, muistamiset sekä ylitsevuotavat kiitokset vahvistivat tätä käsitystä. Silloin tällöin muistutin asiakkaita siitä, että tämä on minun työtäni ja saan siitä palkkaa, eikä heidän tarvitse tuntea huonoa omaatuntoa siitä, että autan heitä. Kaikki tämä oli kuitenkin mielestäni osoitus siitä, että tätä palvelua tarvitaan.

Tämä työ on siitä harvinainen, että iästä ja elämäkokemuksesta on enemmän hyötyä kuin haittaa. Nuorimmat asiakkaat tarvitsevat jonkinlaista äitihahmoa ja taas iäkäämmät asiakkaat tyärtä, joka auttaa pulassa. Täytyy pystyä jollakin tavoin samastumaan asiakkaan elämäntilanteeseen, jotta pystyisi tukemaan häntä mahdollisimman hyvin. Alkuun haasteellista olikin asiakkaan kokonaistilanteen hahmottaminen ja oikein kohdennetun tuen suunnitteleminen. Joillakin asiakkailla oli menneisyydessä aika rankkojakin kokemuksia, jotka vaikuttavat myös nykyiseen elämäntilanteeseen ja suhtautumiseen uusiin ihmisiin.

Kaikki asiakkaani olivat asuneet itsenäisesti jo hyvin pitkään, monet koko aikuisikänsä. Heillä ei esimerkiksi ollut kokemusta asuntolassa asumisesta, eikä siten myöskään kokemusta siitä, kuinka siellä asukkaita tuetaan. Toisin sanoen, joidenkin piti ja pitää opetella ottamaan tukea ja apua vastaan. Tämä asiakkaiden olemassa oleva itsenäisyys toi omalta osaltaan haastetta työhön. He olivat tottuneet ja opetelleet hoitamaan asioitaan tietyllä tavalla, välillä onnistuen ja joskus epäonnistuen. Sitten kuvioon astuu kotihoidonohjaaja, joka tulee kerran viikossa kyselemään, opastamaan ja ohjeistamaan. Mietinkin usein sitä, ohjasinko liika, autoinko liikaa ja teinkö joskus

jopa puolesta? Toisaalta mietin myös sitä, että teinkö tarpeeksi, olisinko voinut tehdä enemmän? Riittämättömyys vaivasi minua jonkin verran.

Riittävyyttä on asiakkaan ehkä vaikea määritellä. Mikä riittää toiselle, ei toiselle ole tarpeeksi. Jollekin riittävää ohjausta on se, että käy juttelemassa pari kertaa kuukaudessa. Joku ei mielestään saa tarpeeksi ohjausta, vaikka viettäisi päivän kerran viikossa hänen kanssaan. Määrittelimme ohjauksen riittävyuden asiakkaan kanssa yhdessä, sitä voitiin lisätä tai vähentää tarpeen mukaan. Joidenkin asiakkaiden kohdalla, sovimme myös niin, että he ottavat itse yhteyttä kun tukea tarvitsevat. Pääsääntöisesti kuitenkin tapasin asiakkaitani kerran viikossa, mikä tuntui sopivalta työn joustavuuden kannalta.

Joustavuutta tarvitaan myös yllättävissä tilanteissa, kun asiakas sairastuu tai hänelle sattuu tapaturma. Asiakas voi tarvita silloin tukea päivittäin, useamman viikon ajan. Myös muuttopuuhat ja siivoukset veivät paljon aikaa, eikä näitä tapahtumia saanut mahtumaan aina työajan sisälle. Iltapäivät venyivät joskus pitkiksi ja näin aamuihmiselle se tuntui välillä hankalalta. Asiakkaan kanssa yhdessä puuhastelu on kuitenkin erittäin antoisaa. Siivotessa tai pakatessa muuttoa varten, jutellaan elämästä, tavarista ja vaatteista, jotka tuovat muistoja, tapahtumista, mitä niihin liittyy. Asiakkaan elämästä saa näin selville paljon sellaista, mikä ei selviä papereista tai mitä ei osaa kysyä.

Vuoden aikana sain erittäin paljon onnistumisen kokemuksia ja tunsin tehneeni työni hyvin ja joskus jopa erittäin hyvin. Joitakin asioita olisin voinut tehdä toisin ja ehkä jossakin myös epäonnistuin, mutta kaikki asiakkaani ovat hengissä ja voivat hyvin vielä tänäänkin. Erityisen hyvilläni olen siitä, että pystyin kehittämään kotihoidonohjaukseen mallia siten, että Laukaassa itsenäisesti asuvat kehitysvammaiset henkilöt saavat tarvitsemansa tuen. Toivon, että työn kehittäminen on antanut hyvän pohjan sille, että tuki on myös säännöllistä, suunnitelmallista ja tavoitteellista ja että asiakkaan omat voimavarat tulisi huomioitua tuen tarvetta määritellessä.

8 Kehittämisehdotuksia/ ideoita

Kotihoidonohjauksen mallin kehittäminen, kotihoidonohjaajan työkehittäminen sekä asiakkuuslomakkeen luominen ja käyttöönotto on ollut tämä opinnäytetyön tarkoitus. Olen ehtinyt vuoden ”projektini” aikana kokeilla käytännössä joitakin ideoita, jotka syntyivät työtä tehdessäni. Nämä ideat ovat melko konkreettisia ja niitä on helppo myös seuraajani toteuttaa ja ennen kaikkea kehittää niitä. Mielessäni on myös muutamia ideoita, jotka koskevat kehitysvammaisten palveluja Laukaassa, ja ehkä ne antavat ainakin ajattelemisen aihetta.

8.1 Uuden työntekijän perehdyttäminen

Uuden työntekijän perehdyttäminen on aina haasteellista sekä esimiehelle että perehdyttäjälle. Perehdyttäjällä on hyvä olla jonkinlainen muistilista, jonka mukaan perehdyttäminen hoidetaan suunnitelmallisesti. Suunnitelmaa laadittaessa on tarpeellista miettiä, mikä perehdyttämisessä on esimiehen ja mikä perehdyttäjän vastuulla. Esimiehen tehtävänä on perehdyttää uusi työntekijä organisaatioon, velvollisuuksiin ja oikeuksiin, joita työntekijällä on. Varsinaiseen työhön ja sen tekemiseen perehdytään työnopastuksen kautta. Työnopastus tapahtui pääasiallisesti asiakkaan kotona ja seuraajani sai seurata minun tapaani tehdä työtä. Työnopastuksessa opetellaan käyttämään myös mahdollisia työvälineitä, kuten esim. asiakkuuslomaketta ja asiakastietojärjestelmiä.

Kotihoidonohjauksessa asiakkaisiin tutustuminen rauhassa on erittäin tärkeää. Työntekijää ei voi vaihtaa ”lennosta”, vaan entisen ja uuden työntekijän on tehtävä työtä jonkin aikaa yhdessä. Kun seuraajani otti toimen vastaan, saimme työskennellä puoli-toista viikkoa yhdessä, mikä oli jatkuvuuden kannalta hyvä. Palveluun ei tullut katkosta, vaikka työntekijä vaihtui. Kävimme seuraajani kanssa jokaisen asiakkaan luona yhdessä. Kerroin omasta tavastani toimia ja suunnittelimme yhdessä miten palvelumallia voidaan toteuttaa ja kehittää myös jatkossa. Uskon, että seuraajalleni on ollut

hyötyä siitä, että hänellä on ollut valmis malli, minkä avulla hän on alkanut toteuttaa omaa työtään. Tietty viikko-ohjelma tai lukujärjestys auttaa jäsentämään työtä, helpottaa ajan hallintaa ja edistää suunnitelmallisuutta.

Työntekijän on hyvä omaksua palveluohjauksellinen työote heti ensimmäisillä tapaamiskerroilla. Ensimmäisillä kerroilla ohjaus voi olla hyvin intensiivistä ja liittyä vahvastikin asiakkaan elämäntilanteeseen, ohjaustapahtuma sisältää paljon arkipäivään liittyviä asioita ja niiden opettelua. Jatkossa, kun luottamus kasvaa, asiakas ja työntekijä oppivat tuntemaan toisiaan paremmin, aloitetaan asiakkaan omien voimavarojen hyödyntäminen ja tukeminen sekä tuetaan asiakkaan itsenäistä päätöksentekoa. Elämäntilanteiden muuttuessa voidaan tarvita ns. siirtymävaiheen palveluohjauksellista työotetta. Muutos tilanteissa on tärkeää varmistaa, että yhteistyö toimii kaikkien asianosaisten kesken.

Kehitysvammapalveluilla ei Laukaassa ole olemassa perehdytyskansioita. Organisaatio on matala ja vakituisia työntekijöitä on vain parisenkymmentä, joten en näkisi kansion tekemistä kovinkaan haasteelliseksi. Asumispalveluissa käytetään jonkin verran sijaisia ja perehdytyskansioista olisi hyötyä myös heille. Perehdytyskansio voi kuulostaa vanhan aikaiselta ja aikansa eläneeltä, koska kaikki tiedot ovat nykyisin netissä. Minä uskon siihen, että työntekijä hyötyy hyvin tehdystä ja säännöllisesti päivitettävästä perehdytyskansioista enemmän kuin siitä, että hän etsii tietoa bittimaailmasta. Ja ainahan perehdytyskansion voi laatia sähköiseen muotoon, niin ei vie tilaa hyllyssä. Seuraava kysymys onkin sitten se, että kuka sen tekee ja kuka sitä päivittää. Tehtävän voisi suorittaa esim. AMK-opiskelija hallinnon jaksollaan tai se voi olla myös opinnäytetyön aihe.

Tarkoitukseni oli tehdä myös kotihoidonohjaukseen perehdytyskansio, mutta se jäi toteuttamatta. Tulevaisuutta ajatellen perehdytyskansioista olisi hyötyä mahdollisille kotihoidonohjauksen sijaisille, koska he eivät ehkä tule saamaan puolentoista viikon henkilökohtaista perehdytystä. Kotihoidonohjauksen perehdytyskansioon kuuluisivat osana tietenkin käyttöönotetut asiakkuuslomakkeet sekä palautelomakkeet.

8.2 Asiakkuuslomakkeen käyttö ja palaute

Asiakkuuslomake otettiin käyttöön siis keväällä 2012, itse en sitä ehtinyt käyttää kuin muutaman asiakkaan kanssa. Asiakkuuslomake on perustietojen osalta ja muidenkin osa-alueiden kannalta varsin kattava. Lomake on käyttökelpoinen sellaisenaan, mutta uskon, että sitä voi kehittää ja ennen kaikkea pyrkiä tiivistämään. Huomasin käytännössä, että lomakkeen täyttö on aikaa vievää. Lomakkeen loppuosan omaan hyvinvointiin ja omiin voimavaroihin liittyvät suunnitelmat ja tavoitteet ovat tärkeitä ja niihin täytyy panostaa. Nämä osa-alueet kannattaa käydä läpi asiakkaan kanssa vaikka erillisellä kerralla ja varata siihen riittävästi aikaa. Näitä asiakkaan omia tavoitteita kannattaa tarkistaa myös riittävän usein.

Lomakkeen ulkoasu ei mielestäni ole paras mahdollinen ja siinä on ehdottomasti kehitettävää. Lomakkeen pystyy varmaankin muokkaamaan käyttökelpoisemmaksi, mutta mielestäni sisältö on tärkein ja olen siihen varsin tyytyväinen. Mielestäni asiakkuuslomake täydentää hyvin palvelusuunnitelmaa ja siinä käydään asiakkaan elämäntilannetta yksityiskohtaisemmin läpi.

Seuraajani on kokeillut asiakkuuslomaketta kesäkuun 2012 alusta lähtien eli heti kun hän otti toimen vastaan. Hän on pyynnöstäni antanut lomakkeesta kirjallista palautetta (liite 4). Seuraajani mielestä lomake palvelee hyvin perehdytyksessä. Hänen mielestään perustietojen osuus on kattava ja asiakkaan tämänhetkinen toimintakyky ja tuentarve tulevat lomakkeessa hyvin esille. Keskustelut asiakkaan omasta hyvinvoinnista ja voimavaroista on tutustuttanut hänet asiakkaan sosiaalisiin taitoihin. Lomakkeen avulla on voitu keskustella myös vaikeammista aiheista.

Seuraajani on myös huomionut joitakin kehittämistarpeita. Hän kaipasi selkeämpää linkitys perussairauksien ja lääkityksen välillä. Tästä olen samaa mieltä, varsinkin kun muutamien asiakkaiden lääkkeiden jako sekä kotona tapahtuvasta lääkehoidosta huolehtiminen on kotihoidonohjaajan vastuulla. Kotihoidon ohjaajan on usein mukana asiakkaan lääkäri ja sairaala käynneillä, silloin olisi hyvä ottaa mahdollisimman

paljon selvää asiakkaan lääkityksestä ja sairauksista. Perusterveydenhuollon ja erikoissairaanhoidon sähköiset potilastiedot eivät vielä ole Laukaan kehitysvammapalvelujen käytössä.

Seuraajani on kuitenkin kaiken kaikkiaan tyytyväinen asiakkuuslomakkeeseen ja se on hänen mielestään hyvä työväline kartoittamaan asiakkaan elämäntaitoja, tuen tarpeita sekä ympärillä toimivaa lähiverkostoa.

8.3 Muita ideoita kehitysvammapalvelujen kehittämiseksi

Alun alkaenkaan en oikein pitänyt toimen nimikkeestä eli kotihoidonohjaaja ja työn nimikkeestä kotihoidonohjaus. Mielestäni nämä nimikkeet olivat vanhanaikaisia eivätkä kuvanneet erityisin hyvin työtäni. Vuoden aikana mietiskelin monenlaisia vaihtoehtoja nimikkeeseen, tuntui vain vaikealta löytää napakka, kuvaava ja vapaasti käytettävä nimike. Ohjaaja sinällään on hyvä nimike, mutta mitä siihen liitettäisiin, jotta myös työnkuva siitä jotenkin selviäisi. Päädyimme ratkaisuun, että seuraajaani haetaan ohjaajan nimikkeelle ja hakuilmoituksessa työtehtäväksi määritellään itsenäisesti asuvien kehitysvammaisten ohjaus. Seuraajani käyttää nimikettä itsenäisen asumisen ohjaaja, mikä on parempi kuin kotihoidonohjaaja.

Tulevaisuudessa oletan kotihoidon asiakasmäärän kasvavan, joten yhden ohjaajan malli ei tule riittämään. Asiakaskuntakin muuttuu varmasti, eli asiakkaiksi tulee enemmän nuoria, joiden elämäntilanteet ovat paljon haastavampia kuin ehkä iäkkäämpien. Tähän tulisi varautua ja ottaa jo nyt huomioon toisen ohjaajan tarve. Palveluohjaaja toimii tällä hetkellä työparina ja sijaisena, mutta epäilen tämän toimivuutta kun työmäärä lisääntyy molemmilla.

Tiedän, että toimintakeskuksella on yksi ohjaajan toimi täyttämättä eläkkeelle jäämisen jälkeen. Ajatuksena olisi, että tämä ohjaajan toimi siirrettäisiin asumispalveluihin ja toimen haltija voisi toimia asuntoloissa varahenkilönä sekä itsenäisen asumisen

ohjaajan työparina. Voi, olla että tällaista ratkaisua on vaikea toteuttaa, mutta kannattaa sitä kuitenkin miettiä. Luulen sen auttavan sekä sijaisongelmaan asuntolassa että itsenäisessä asumisen ohjauksessa. Uskoisin, että tästä on myös taloudellista hyötyä.

Toivon Tupa on pari kertaa kuukaudessa kokoontuva ikääntyvien kehitysvammaisten kerho. Kerhon vetäjänä toimii työllistämispalvelujen ohjaaja, ja kotihoidon ohjaaja on toiminut hänen työparinaan ja vetäjänä silloin kun hän on ollut pois. Kerho pidetään kirjastolla, joka toinen tiistai klo 13–15, kerhoon on osallistunut 7-9 henkilöä, joista kaksi on kotihoidon ohjauksen asiakkaita. Muut osallistujat ovat tulleet yksityisistä palvelukodeista kirkonkylältä ja Lievestuoreelta.

Mielestäni tämä kerho toiminnan ajatus on ihan ok, mutta sitäkin voisi kehittää. Itse koin kerhon oman työni hoitamisen kannalta enemmänkin rasitteena kuin hyvänä asiana. Kerhoa voisi mielestäni pitää toimintakeskuksella, siellä on paljon tilaa ja myös toimintakeskuksen asiakkaat voisivat osallistua kerhoon halutessaan. Kahvia ja pullaa ei tarvitsisi kuljettaa edestakaisin. Materiaalia ja tarvikkeita olisi kädenulottuvilla, samoin televisiot ja cd-soittimet, mitä mahdollisesti tarvitaan. Toimintaa pystyisi tällä tavalla monipuolistamaan. Matkat osallistujille ovat lähes samat, osalle jopa lyhemmät ja turvallisemmat kuin kirjastolle. Ymmärrän kyllä, että tässä on ajateltu julkisten palvelujen käyttämistä ja integroitumista. Kerho toimii kirjaston neuvottelu-huoneessa suljettujen ovien takana eli kehen tai mihin kehitysvammaiset integroituvat. Kerhon toiminta-aikaa voisi muuttaa, niin ettei se aiheuta suuria hankaluuksia toimintakeskuksen toiminnalle. Toimintakeskuksen ohjaajat voisivat olla vetäjän työparina tarvittaessa tai he voisivat ottaa vetovastuun kokonaan. Heillä on paljon kokemusta ryhmätoiminnan vetämisestä ja sitä voisi hyödyntää enemmän. Meillä kaikilla on omat vahvuutemme ja niitä tulisi ehdottomasti hyödyntää enemmän yhteiseksi hyväksi.

Toimintakeskuksella on hyvät tilat ja niitä kannattaisi käyttää kehitysvammaisten vapaa-ajan toimintaan iltaisin ja viikonloppuisin. Kehitysvammaisten vapaa-ajan toimintaa on Laukaassa jonkin verran seurakunnan ja vapaa-aikatoimen järjestämänä,

mutta uskoisin, että yhteistyöllä tätäkin aluetta voitaisiin kehittää enemmän asiakaslähtöiseksi. Vapaa-aika toimen, erityisliikunnan, kansalaisopiston, seurakunnan ja kehitysvamma palvelujen olisi hyvä miettiä silloin tällöin, mitä tarvitaan ja kuinka se toteutetaan.

Laukaan kunnan kehitysvamma palvelut toimivat kohtuullisen hyvin ja resursseja on myös käytettävissä aika mukavasti. Haluaisin kuitenkin vielä tuoda esille ja painottaa yhteistyön tärkeyttä pienessä tai matalassa organisaatiossa. Aika ajoin minulla oli sellainen tunne, että yhteinen näkemys ja tavoite olivat kateissa, tai se ei ollut selvillä kaikille kehitysvammaisten palveluissa työskentelevät. Toiminta-ajatus tulisi miettiä kokonaisvaltaisemmin ja asiakaslähtöisemmin, jokaisen työntekijän pitää tietää mikä on kunnan kehitysvamma palvelujen yhteinen toiminta-ajatus ja osata myös toimia sen mukaisesti.

Peräänkuuluttaisin myös kehityskeskusteluja, itse arvioinnin kykyä, myönteistä suhtautumista muutoksiin sekä halua oppia uutta. Asiakaslähtöisen työotteen lisäämiseksi ja löytymiseksi vaaditaan koko organisaation sitoutumista, ylimmästä johdosta aina yksittäiseen työntekijään saakka. Koulutusta, kehittämistä, hallinnollisten rajojen ylittämistä/poistamista, työtapojen uudelleen tarkastelua ja ennen kaikkea yhteistyötä tarvitaan. Pienessä kunnassa voisi aivan mainiosti toimia yhden johtajan malli, hänellä olisi kokonaisvastuu kehitysvammaisten palveluiden tavoitteellisesta suunnittelusta ja toteuttamisesta yhdessä henkilöstönsä kanssa.

9 Pohdintaa

Vuoden pestini kotihoidon ohjaajana Laukaassa oli antoisa. Olen todella tyytyväinen, siihen, että otin toimen vastaan. Keräsin tämän vuoden aikana erilaista näkemystä ja kokemusta sekä ammatillisesti että henkilökohtaisesti. Sain uusia tuttavuuksia, yhteistyökumppaneita ja ystäviä. Minulla on käytettävissä taas uusia työkaluja ja irtiotto van-

hasta työstä teki hyvää. Olen edelleen ylpeä itsestäni, että uskalsin lähteä kokeilemaan jotain uutta, mutta olen myös ylpeä siitä, että halusin palata takaisin.

Harmittelen ainoastaan tuottamaani hetkellistä pettymystä asiakkailleni, työtovereilleni ja esimiehelleni, kun en jatkanut työssäni. Mutta se on ollut ja mennyt, koska seuraajani hoitaa työnsä erinomaisesti ja tuo oman osaamisensa siihen. Toki harmittelen sitäkin, että en oikein ”kotiutunut” Laukaaseen ja ehkä vuosi on siihen liian lyhyt aika. Kotihoidonohjaajan työ on yksinäistä puurtamista, työ henkilöityy sinuun, koska kukaan muu ei sitä tee. Tässä on tietenkin hyvät puolensa; itsenäisyys, vastuun ottaminen, työajat ovat joustavat jne. Minulle kuitenkin työyhteisön puuttuminen oli aika raskasta. Olen mielestäni hyvä tiimityöntekijä ja nyt en oikein tuntenut kuuluvani mihinkään työyhteisöön.

Onnistuin myös tavoitteessani kehittää Laukaan kotihoidonohjauksen mallia. Tämä malli on minun näköiseni ja toimi minun näkökulmastani hyvin. Jokainen työntekijä kehittää toimintaa itsensä näköiseksi ja näin tuleekin olla, muuten kehitys ei kehity. Työtä aloittaessani mielestäni tärkeintä oli säännöllisyys, että asiakas tietää, milloin tulen seuraavan kerran. Säännöllisyydestä seuraa suunnitelmallisuus ja suunnitelmallisuudesta seuraa tavoitteellisuus.

Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Tässä opinnäytetyössä on kysymys kehittämishankkeesta eikä varsinaisesta tieteellisestä tutkimuksesta. Olen kuitenkin käyttänyt kehittävän työntutkimuksen metodeja jäsentääkseni kehittämistehtävääni ja saadakseni opinnäytetyölle vaadittavaa tieteellistä kompetenssia.

Mielestäni tutkimukselle asetettu validiteetti ja reliabiliteetti täyttyvät tässä opinnäytetyössä. Olen tehnyt työn perusteellisesti, mielestäni päätelmäni ja perusteluni ovat uskottavia ja luotettavia. Opinnäytetyön tavoitteet ja tarkoitus on saavutettu. Olen hyödyntänyt työssäni erilaisia aineistoja; havainnointia, haastatteluja, palaute-lomakkeita, kirjallisuutta ja muuta teoretietoa.

Kehittävän työntutkimuksen syklit tulevat esiin opinnäytetyössäni ja olen myös avannut kehittämishankkeeseen olennaisesti liittyviä käsitteitä, laatusuosituksia ja työtapoja käyttäen useita lähteitä. Lähteitä olen käyttänyt monipuolisesti, kirjalliset lähteet ovat melko tuoreita ja niitä on runsaasti.

Opinnäytetyössä en ole kuvannut varsinaista tai tyypillistä asiakaskäyntiä ja mitä sen aikana tapahtuu, koska jokainen asiakaskontakti muotoutuu tilanteen mukaan. Olen kuitenkin pyrkinyt tuomaan yleisellä tasolla esille niitä, tuen ja auttamisen muotoja, joita asiakas tapaamisessa kohtaan. Tällä tavoin huomioin asiakkaiden anonyymiteetin ja huolehdin omasta salassapitovelvollisuudestani.

Omien asenteeni ovat tietenkin vaikuttaneet tutkimuksen tekemiseen. Ilman muuta olen halunnut nostaa opinnäytetyössä esille sellaisia asioita, jotka ovat tuntuneet minulle tärkeiltä. Mutta olen myös mielestäni tuonut esille asiakkaan näkökulmaa, niin kuin minä olen sen ymmärtänyt. Asiakkaan ääntä olisi ehdottomasti voinut tuoda esille enemmänkin esim. teemahaastattelun avulla. Totesin sen vain tällä kertaa itseleni liikaa aikaa vieväksi, mutta jos ja kun joku haluaa tehdä aiheesta jatkotutkimusta, kannattaa teemahaastattelua käyttää. Jatkotutkimuksessa tulisivat varmasti esille myös ne virheet, joita ehkä olen tätä hanketta kehittäessäni tehnyt. Luulen, että suurimmat virheet löytyvät ehkä tästä kirjallisesta opinnäytetyöstä eivätkä kotihoi-donohjauksen mallin kehittämisestä

Aikaisemmissa opinnoissani tein kehittämishankkeena kuvauksen asumisvalmentajan työstä Vaajakoskella. Silloin työtä teki siis toinen henkilö ja minä olin tutkimuksenteijä. Nyt tilanne on toisenlainen, teen itse työtä jota tutkin. Ulkopuolisena tutkijana asioita näkee varmasti eri tavalla. Joutuu turvautumaan toisen käden tietoihin esimerkiksi asiakastapaamisista, koska et itse ole ollut mukana. Ulkopuolisena tutkijana on vaikeampi kritisoida toimintatapoja ja ehdottaa muutoksia. Toisaalta ulkopuolisena omat asenteet ja tunteet eivät vaikuta niin vahvasti tulokseen. Omakehu ja itsekritiikki ovat vaikeita asioita, mutta ehkä helpompia silloin, kun tutkit omaa työtäsi.

Lähteet

Ahola, S.;& Konttinen, J.-P. (2009). *Uudistuva vammaispalvelulaki*. Vaasa: Arkmedia.

Cardol, M.;& de Jong, B. A. (1999). IPA: Impact on Participation and Autonomy. *Alkuperäinen hollantilainen IPA*. Kelan tutkimusosasto, IPA 2007, suomenkielinen lomake 2011.

Huuskonen, V. (2005). *Parempaa palvelua - tuettua asumista asumisvalmentajan avulla*. Kehittämishanke. Palveluohjauksen ammatilliset erikoistumisopinnot. JAMK.

Häkkinen, T. (2011). *Kehitysvammaisen seurakuntalaisen osallisuus kirkon kehitysvammatyössä*. Diakoni- ammattikorkeakoulun raportteja.

Jyväskylän kaupunki. Sosiaali- ja terveystalokeskus. Kotihoito. *Ennalta ehkäisevä kotikäyntilomake*. Kopio saatu 24.2.2012 Eero Tapaniselta.

Kalliopuska, M. (1995). *Sosiaaliset taidot*. Helsinki: Painatuskeskus Oy.

Kaski, M.; Manninen, A.;& Pihko, H. (Toim.). (2009). *Kehitysvammaisuus*. Helsinki: WSOY oppimateriaalit.

Kehitysvamma-alan verkkopalvelut. (2012). *Mitä kehitysvammaisuus on?* Viitattu 9.2.2012. <http://verneri.net/yleis/kehitysvammaisuus/mita-kehitysvammaisuus-on/laaketieteellinen-nakokulma.html>.

Kehitysvamma-alan verkkopalvelut.(2012). *Mitä kehitysvammaisuus on?* Viitattu 9.2.2012. <http://verneri.net/yleis/kehitysvammaisuus/mita-kehitysvammaisuus-on.html>.

Kehitysvammaisen henkilön palvelusuunnitelma ja erityis-huolto-ohjelma.(2012). Viitattu 5.5.2012. <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/vammaispalvelujen-kasikirja/palveluprosessi/palvelusuunnitelma/kehitysvammaisen-henkilon-palvelusuunnitelma-ja-erityishuolto-ohjelma>.

Kehittävän työntutkimuksen metadologia.n.d. Viitattu 7.7.2012. <http://www.muutoslaboratorio.fi/content.php?document=150>

Kotihoito tukee kotona selviytymistä. 10.5.2012. Viitattu 12.9.2012. http://www.stm.fi/sosiaali_ja_terveyspalvelut/sosiaalipalvelut/kotipalvelut.

Koukka, A-M.2012. Asumispalveluiden johtaja. Kehitysvammaistenpalvelut. Laukaan kunta. Haastattelu sekä kopio muistiosta saatu 16.10.2012.

A804/1992. (21. Elokuu 1992). Asetus sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusehdoista. Viitattu 23.7.2012. <http://www.finlex.fi>

L365/1995. (17. Maaliskuu 1995). Kuntalaki. Viitattu 15. 7 2012 <http://www.finlex.fi/laki/ajantasa>

L380/1987. (3. Huhtikuu 1987). Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista. Viitattu 25.7. 2012. <http://www.finlex.fi/laki/ajantasa>

L442/1999. (1. Huhtikuu 1999). Laki holhoustoimesta. Viitattu 23.7. 2012

[Http://www.finlex.fi/laki/ajantasa](http://www.finlex.fi/laki/ajantasa)

L519/1977. (23. Kesäkuu 1977). Laki kehitysvammaisten erityishuollosta. Viitattu

20.7.2012. [Http://www.finlex.fi/laki/ajantasa](http://www.finlex.fi/laki/ajantasa)

L710/1982. (17. Syyskuu 1982). Sosiaalihuoltolaki. Viitattu 15.7.2012.

[Http://www.finlex.fi/laki/ajantasa](http://www.finlex.fi/laki/ajantasa)

L731/1999. (11. Kesäkuu 1999). Suomen perustuslaki. Viitattu 23.7.2012.

[Http://www.finlex.fi/laki/ajantasa](http://www.finlex.fi/laki/ajantasa)

L812/2000. (22. Syyskuu 2000). Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja

oikeuksista. Viitattu 15.7. 2012 osoitteesta. [Http://www.finlex.fi/laki/ajantasa](http://www.finlex.fi/laki/ajantasa)

Ladonlahti, T.;& Pirttimaa, R. (Toim.). (2011). *Erityispedagogiikka ja aikuisuus*.

Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press Oy Yliopistokustannus HYY yhtymä.

Laukaan kehitysvammahuollon asiakkaiden palvelujen käyttö ja palvelutarpeet 2012

Kopio saatu 15.8.2012. Palveluohjaaja Sari Mulilta.

Laukaan kunta. Työnjako vammaistyössä kehitysvammahuollon osalta. Monis-

te.25.8.2011.

Laukaan kunta. Kunta-info. Viitattu 12.6.2012. [Http://www.laukaa.fi](http://www.laukaa.fi)

Laukaan kunta.(2011). Kunnanhallitus. Päättöpöytäkirja 7.3.2011. Asiannumero

158/110/2011. Ohjaajan toimi kehitysvammahuollon kotihoidonohjauksessa. Viitattu

12.6.2012. [Http://www.laukaa.fi](http://www.laukaa.fi) /paatoksenteko/esityslista ja pöytäkirjat.

Laukaan kunta. Palvelut. Sosiaali- ja terveystalvet. Kehitysvammaisten palvelut.
Viitattu 12.6.2012. <http://www.laukaa.fi>

Lehmuskoski, A.; & Kuusisto- Niemi, S. (2007). *Sosiaalialan sanasto. Asiakastietojärjestelmiä varten*. Sosiaalialan tietoteknologia hanke. Huhtikuu 2007. Terveystalvinnon ja - taloudenlaitos, Kuopion Yliopisto.

Me Itse ry. Liike itsenäisen elämän puolesta.n.d. Viitattu 23.6.2012.
<http://www.kvtl.fi/fi/me-itse/tavoitteemme/>

Numminen, H.;Vesala, H. T.;Ainali, I.;& Järveläinen, I. (2005). *Ikääntyminen haasteena kehitysvammalvluille*. Kehitysvammaliiton tutkimusyksikkö.
Vaajakoski: Gummerus Kirjapaino Oy.

Omaiset mielenterveystyön tukena. (7. toukokuu 2003). Viitattu 1.2.2012.<http://www.omaistepsyuusimaa.fi/PO-lomakkeet/index.htm>.

Ojanen, M.;& Seppälä, H. (2004). Psyto. *Psykososiaalisen toimintakyvyn arviointi asteikko*. Kehitysvammaliitto.

Pietiläinen, E.;& Seppälä, H. (2003). *Palveluohjaus asiakastyössä*. Kehitysvammaliitto.Painopörssi Oy.

Pääseekö asiakas oikeuksiinsa? (2010).Terveysten ja hyvinvoinnin laitos,THL.
Helsinki: Yliopistopaino.

Ranta, H. (Toim.). (2002). *Sosiaali- ja terveystenhuoltolainsäädäntö*. Jyväskylä: Kauppakaari/Talentum Media Oy.

Ripatti, P. (Toim.). (2011). *Kehitysvammaisten asuminen. Uusi reformi 2010-2015*.
Terveystieteiden tutkimuskeskus. THL 10:11.

Suominen, S.;& Tuominen, M. (2007). *Palveluohjaus -Portti itsenäiseen elämään*.
Helsinki: Profami Oy.

Tikkanen-Kainulainen, H. (2010). *Kehitysvammaisen henkilön päämiesasema palveluohjauksen näkökulmasta*. Kandidaatin tutkielma, Itä-Suomen yliopisto,
Yhteiskuntatieteiden laitos, Sosiaalityö.

Vahtera, M. (2001). *Kehitysvammaisten dementia*. Vantaa: Kehitysvammaliitto.

Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle kansalaisten suoran osallistumisen kehittämisestä. (2002). Viitattu 13.4.2012.

[Http://www.intermin.fi/download/31572_osallisuusselonteko_2002.pdf](http://www.intermin.fi/download/31572_osallisuusselonteko_2002.pdf).

Vammaisia tulee kohdella samalla tavalla kuin muita ihmisiä. (2007). Sosiaali- ja terveysministeriön esitteitä 2007: 4. Selkokieli. Viitattu 23.6.2012.

[Http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=28707&](http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=28707&).

Yksilölliset palvelut, toimivat asunnot ja esteetön ympäristö. Vammaisten ihmisten asumispalveluiden laatusuositus. (2003). Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. STM oppaita 2003:4.

Liitteet

Liite 1. Palvelusuunnitelma

PALVELUSUUNNITELMA

Palvelusuunnitelma on asiakkaan ja/tai hänen edustajansa kanssa yhteistyössä tehty yhteenveto hänen elämänsä tämänhetkisestä tilanteesta ja mahdollisesta uusien palveluiden tarpeesta. Palvelusuunnitelman avulla voidaan toteuttaa yhteistyötä eri organisaatioiden ja toimijoiden välillä. Palvelusuunnitelmassa **ei päätetä** asiakkaalle annettavista palveluista.

1. Henkilö, jota suunnitelma koskee

Sukunimi ja etunimet:

Henkilötunnus:

Osoite:

Vanhemmat/Edunvalvoja/Asioiden hoitaja, osoite ja puhelin:

Perhe ja lähiverkosto:

2. Suunnitelman tiedot:

Suunnitelman laatijat:

Laatimispaikka/pvm:

Yhteyshenkilö:

3. Muita olemassa olevia suunnitelmia:

Kuntoutussuunnitelma ()

Voimassaoloaika:

Laatija:

HOJKS* () on () ei () päivähoito) () koulu *henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma

Erityishuolto-ohjelma () on () ei pvm.

Muu hoito- ja palvelusuunnitelma ()

4. Taustatiedot

5. Toimintakyky ja avuntarve päivittäisissä toiminnoissa:

Syöminen:

Pukeutuminen/Riisuutuminen:

Henkilökohtaisen hygienian hoito: (peseytyminen, wc-selviytyminen ym.)

Lääkityksestä huolehtiminen: (hankinta, jakaminen, ottaminen)

Liikkuminen sisällä/ulkona:

Asiointi:

Kotiaskareet: (ruoanlaitto, siivous, vaatehuolto jne.)

Kommunikaatio:

Muu (voi olla yksin, yö-aika, suojatoimenpiteet):

6. Asuminen:

7. Nykyiset palvelut:

(luetteloidaan palvelut missä jo on)

8. Palvelujen tarve:

Asiakkaan toivomukset:

Vanhempien/omaisten toivomukset:

Viranomaisten ja lähityöntekijöiden vaihtoehdot:

9. Suunnitelma ja vastuuhenkilöt yksiköittäin

(tähän kirjoitetaan suunnitelma toivomusten ja ehdotusten pohjalta)

10. Erityishuollon palvelut ja palvelusta perittävä maksu:

11. Terveyspalvelut

Väestövastuualue:

Neuvola:

Oma lääkäri:

Erikoissairaanhoito:

Hammashoito:

Kuntoutus:

Apuvälineet:

Lääkkeet ja hoitotarvikkeet:

12. Sosiaaliturva / Kelan tukimuodot vamman tai sairauden perusteella

Erityishoitoraha () on () ei

Eläkkeensaajan asumistuki () on () ei

Eläke

kuntoutustuki () on () ei

työkyvyttömyyseläke () on () ei

Vammaistuki

alle 16-vuotiaan vammaistuki () on () ei

alin () korotettu () ylin ()

16 vuotta täyttäneen vammaistuki () on () ei alin () korotettu () ylin ()

eläkettä saavan hoitotuki () on () ei alin () korotettu () ylin ()

Kuntoutus

lääkinnällinen () on () ei terapiat:

amatillinen () on () ei terapiat:

Kuntoutusraha () on () ei

13. Vammaispalvelulain mukaiset tukipalvelut

Kaikissa kohdissa yhteyshenkilö vammaispalvelun sosiaalityöntekijä puh.

(014) 267 8004

Subjektiiviset oikeudet:

asunnon muutostyöt () on () ei

asunnon välineet ja laitteet () on () ei

henkilökohtainen apu () on () ei

avustaja () omaishoidontuki () kotihoito () palveluseteli ()

kuljetuspalvelu () on () ei

palveluasuminen () on () ei

päivätoiminta () on () ei

tulkki () on () ei

Harkinnanvaraiset:

koneet ja laitteet päivittäiseen käyttöön () on () ei

erityisravintokustannukset () on () ei

erityisvaatekustannukset () on () ei

sopeutumisvalmennus () on () ei

perhetyö () on () ei

14. Muut tukipalvelut

Omaishoidontuki () on () ei

Kotihoito () on () ei

15. Suunnitelman tarkistaminen

Tämä suunnitelma tarkistetaan vuonna (vuosiluku) tai tarvittaessa aikaisemmin.

16. Lupa yhteistyöhön

Suostun/perheemme suostuu siihen, että tätä suunnitelmaa laatineilla henkilöillä on oikeus keskinäiseen yhteistyöhön ja keskinäiseen tarpeellisten tietojen vaihtoon tämän suunnitelman toteuttamiseksi. kyllä () ei ()

Suostun/perheemme suostuu siihen, että kopio palvelusuunnitelmasta toimitetaan seuraaville tahoille:

17. Allekirjoitukset:

Paikka ja aika

Asiakkaan allekirjoitus:

Nimen selvennys

Huoltajan/asiakkaan edustajan allekirjoitus:

Nimen selvennys

Viranhaltijan allekirjoitus:

Nimen selvennys

Liite 2. Asiakkuuslomake

Asiakkuuslomake / Kehitysvammapalvelut / Kotihoidonohjaus

Perustietoni

Nimeni

Henkilötunnukseni

Osoitteeni

Puhelinnumeroni

Olen naimisissa kyllä___ en___

Työpaikkani/avotyöpaikkani käyn töissä___ pv/vko klo___

Edunvalvojani

Kotihoito tiimini

Minulla on seuraavia sairauksia

Lääkkeet joita käytän

Oma lääkäri

Diabeteshoitajani

Hoitajani

Hammaslääkäri

Erikoissairaanhoitoni

Apuvälineeni

Terapiani / Kuntoutukseni

Lähisukulaiseni

Ystäväni

Tuloni

Palkka / Työosuusraha €/kk

Eläke €/kk

Takuueläke €/kk

Hoitotuki €/kk

Edunvalvonnasta saamani käyttövarat

Viikkoraha € maksupäivä

Kuukausiraha € maksupäivä

Asuntoni on

Vuokra-asunto___ huoneita ___ olen asunut vuodesta___

Vuokra___ €/kk asumistuki___ €/kk

Omistusasunto___ huoneita___ olen asunut vuodesta___

Yhtiövastike___ €/kk asumistuki___ €/kk

Huoltoyhtiö

Isännöitsijä

Asuntoni korjauksista, remonteista ja kunnossapidosta huolehtii

Asuntoni piha-alueen kunnossapidosta huolehtii (nurmikon hoito, haravointi, hiekoitus, lumityöt)

Kodin merkitys

Viihdyn kotonani kyllä___ en ___ miksi?

Tunnen oloni turvalliseksi kotona kyllä___ en ___ miksi?

Viihdyn asuinalueellani kyllä___ en ___ miksi?

Tarvitsemani palvelut ovat mielestäni riittävän lähellä kyllä___ ei___

Mitkä palvelut ovat mielestäsi kaukana?

Kodinhoito

Siivoan itse kyllä___ en ___

Kuka huolehtii siivouksesta?

Tiskaan itse kyllä___ en ___

Kuka huolehtii tiskauksesta?

Pesen pyykkini itse kyllä___ en___

Kuka huolehtii pyykinpesusta?

Haluaisin tukea seuraaviin kodinhoitoon liittyvissä asioissa

Ruokailu ja ravitsemus

Syön vähintään yhden lämpimän aterian päivässä kyllä___ en___

Laitan itse ruokaa kyllä___ en___

Tarvitsen tukea ruuan ostamiseen ja valmistamiseen kyllä___ en___

Kuka auttaa ruuan ostamisessa ja valmistuksessa?

Syön lämpimän aterian muualla kuin kotona kyllä___ missä?

Valmistan itselleni aamu-, väli- ja iltapalan kyllä___ en___

Syön mielestäni monipuolisesti ja terveellisesti kyllä___ en___

Haluaisin tukea seuraaviin ruokaan ja ravitsemuksiin liittyvissä asioissa

Ostokset ja asiointi

Ostan itse päivittäistavarat(pesuaineet, paperit yms.) ja vaatteet kyllä___ en___

Ostan itse kodinkoneet ja -elektroniikan ja huolehdin mahdollisista korjauksista

kyllä___ en___

Haluaisin tukea seuraavissa ostoksissa ja hankinnoissa

Varaan itse ajan kampaajalle/parturiin/jalkahoitoon/hierontaan kyllä___ en___

Asioin yksin virastoissa kyllä___ en___

Minulla on hankaluuksia ymmärtää virallista postia kyllä___ei___

Haluaisin tukea seuraaviin ostoksiin ja asiointiin liittyvissä asioissa

Terveysten- ja sairaanhoitoon liittyvä asiointi

Varaan itse ajan lääkäriin, hoitajalle silmälääkäriin, hammashoitoon kyllä___ en___

Menen vastaanotolle mieluiten yksin kyllä___ en___

Huolehdin itse reseptien uusimisesta ja lääkkeiden hakemisesta kyllä___ en___

Huolehdin itse lääkkeiden jakamisesta ja ottamisesta kyllä___ en___

Minulla on käytössä lääkeannostelija kyllä___ ei___

Tarvitsen tukea seuraaviin terveyden – ja sairaanhoitoon liittyvissä asioissa

Raha-asioiden hoitaminen

Minulla on pankkikortti kyllä ___ ei ___

Osaan maksaa kortilla kaupassa kyllä___ en___

Osaan nostaa rahaa pankkiautomaatista kyllä___ en___

Nostan käteistä rahaa pankista ja maksan ostokseni aina käteisellä kyllä___
en___

Huolehdin itse laskujeni maksamisesta käteisellä___ maksupalveluna___

Mitä laskuja?

Suoraveloituksena maksan seuraavat laskut

Edunvalvontaan lähetän seuraavat laskut

Käytän nettipankkia raha-asioiden hoitamisessa kyllä___ en___

Minulla on mielestäni riittävästi rahaa päivittäisessä käytössäni kyllä___ ei___

Tarvitsen tukea seuraaviin raha-asioiden hoitamiseen liittyvissä asioissa

Oma hyvinvointini

Liikkuminen

Käytän omaa kulkuvälinettä kyllä___ en___ mitä?

Löydän matkustaessani yksin perille kyllä___ en___

Teen lomamatkoja yksin kyllä___ en___

Käytän julkisia kulkuvälineitä kyllä___ en___

Pystyn tarvittaessa järjestämään itselleni kyydin kyllä ___ en___

Pystyn kävelemään 1 km:n matkan kyllä ___ en___

Minulla on kuljetuspalvelu kyllä ___ei___

Vpl:n kuljetuspalvelu ___matkaa/kk___

Shl:n kuljetuspalvelu ___matkaa/kk___

Tarvitsen tukea seuraaviin liikkumiseen liittyvissä asioissa

Henkilökohtainen hygienia

Käyn suihkussa/saunassa vähintään kaksi kertaa viikossa kyllä ___ en___

Päälläni olevat vaatteet ovat puhtaat, ehjät ja sopivankokoiset kyllä___ei___

Pukeutumiseni on asianmukaista kyllä___ ei___

Hiukseni (partani) ovat puhtaat ja siistit kyllä___ei___

Tarvitsen tukea seuraavissa henkilökohtaiseen hygieniaan liittyvissä asioissa

Harrastukset ja vapaa-ajan toiminta

Minulla on harrastuksia kyllä___ ei___

Harrastan

Käyn elokuvissa, konserteissa ja muissa tilaisuuksissa kyllä___en___

Katson televisiota ja kuuntelen radiota kyllä ___en___

Luen sanomalehtiä, lehtiä ja kirjoja kyllä ___ en___

Osallistun kerhon, yhdistyksen tai kirkon toimintaan kyllä___ en___

Osallistun retkille/matkoille/leireille kyllä ___en___

Tarvitsen tukea seuraavissa harrastuksiin ja vapaa-aikaan liittyvissä asioissa

Yhteydenpito sukulaisiin ja ystäviin

Minulla on sukulaisia, joihin pidän yhteyttä säännöllisesti kyllä___ ei___

Minulla on ystäviä ja tuttavita, joihin pidän yhteyttä kyllä___ei___

Minulla käy vieraita kotona kyllä ___ ei___

Vierailen sukulaisteni / ystävieni luona kyllä ___ en___

Käytän puhelinta yhteydenpidossa kyllä___ en ___

Minulla on kännykkä kyllä___ ei___

Käytän nettiä ja sähköpostia kyllä___ en___

Minulla on tietokone kyllä___ ei___

Tunnen itseni yksinäiseksi kyllä___en___

Tarvitsen tukea seuraavissa yhteydenpitoon liittyvissä asioissa

Omat voimavarat

Elämässäni on tärkeää tällä hetkellä

Elämässäni on ollut ennen tärkeää

Elämässäni on tärkeää tulevaisuudessa

Tulen iloiseksi seuraavista asioista

Pahoitan mieleni tai huolestun seuraavista asioista

Minulla on seuraavia tavoitteita, toiveita tai haaveita

Mikä auttaisi minua toteuttamaan tavoitteeni, toiveeni tai haaveeni

Mikä estää minua toteuttamasta tavoitteitani toiveitani tai haaveitani

Tarvitsen tukea seuraavissa omiin voimavaroihini liittyvissä asioissa

Mitä haluat tulevaisuudelta?

Liite 3. Palautelomake pohja

KEHITYSVAMMAISTEN KOTIHOIDONOHJAUS PALAUTELOMAKE**ANNA PALAUTETTA KOTIHOIDONOHJAUKSESTA**

	Samaa mieltä 	Ei samaa eikä eri mieltä 	Eri mieltä
Kotihoidonohjaus on auttanut minua selviämään paremmin arjesta			
Olen saanut tarvitsemani tuen ja avun kotihoidon ohjaajalta			
Saamani kotihoidonohjaus on parantanut elämän laatuani			
Olen saanut kotihoidonohjausta riittävän nopeasti			
Olen voinut osallistua kotihoidonohjaukseni suunnitteluun			

KOTIHOIDONOHJAUKSESTA HALUAN VIELÄ SANOA:**KIITOS PALAUTTEESTASI!**

Liite 4. Palaute asiakkuuslomakkeen käytöstä

17.9.2012

PALAUTE ASIAKKUUSLOMAKKEEN KÄYTÖSTÄ ASIAKASTYÖSSÄ

Valpuri Huuskosen pyynnöstä annan palautetta hänen opinnäytetyönään kehittämistään asiakkuuslomakkeesta jonka käyttöä olen työssäni Laukaan kunnan itsenäisesti asuvien kehitysvammaisten kotihoidonohjaajana kokeillut kesäkuun alusta lähtien.

Lomake palvelee erityisen hyvin perehdyttäjänä uudelle työntekijälle tai sijaiselle joilla ei ole ollut kontaktia asiakkaisiin aikaisemmin. Toimintakyvyn- ja omatoimisuuden aste sekä ne osa-alueet joilla tuentarve on vähäistä, tulevat selkeästi esiin lomaketta lukiessa. Lomake esittää kattavasti asiakkaan elämässä pysyvät tiedot kuten perustietoihin, tuloihin, asumiseen ja terveydenhoitoon liittyvät palvelut muutamia kohtia mainitakseni. Lomakkeen kohdat hyvinvointi ja voimavarat tutustuttaa asiakkaan sosiaalsiin taitoihin ja toimii hyvin keskusteluissa apuvälineenä nostamaan vaikeakin keskustelunaihe esiin ja käsiteltäväksi.

Kehittämisehdotuksena esittäisin perussairauksien ja lääkityksen selkeämpää linkitystä: sairaudet - käytössä oleva lääkitys – annostus sekä mahdolliset lääkeaineallergiat. Ruokailu ja ravitsemus kohtaan voisi lisätä tietoja mahdollisesta erityisruokavaliosta ja ruoka-aine allergioista. Mahdollisten vakuutusten kattavuudesta tai olemassaolosta ylipäättään voisi olla maininta jossain.

Kielellisesti lomake oli helppolukuinen ja sopivasti selkokielen olematta kuitenkaan lapsellinen ja asiakkaani ymmärsivät hyvin kysyttävät asiasisällöt. Asiakaslähtöisyys tuli esiin kirjoitusasun minä muotoon kirjoitetusta tekstistä ja tutustuttaa asiakkaaseen hänen omista lähtökohdistaan ja uskoisin että nämä seikat vaikuttavat asiakkaiden innokkuuteen jaksamisessa vastatessaan kysymyksiin.

Kaiken kaikkiaan lomake on toimiva työväline kartoittamaan asiakkaan elämän taitoja sekä tuentarpeita sekä ympärillä toimivaa lähiverkostoa.

Mari Palokangas